

ŠVIESA

SAUSIS-VASARIS-KOVAS, 1954

TURINYS

Kristijonas Donelaitis ir jo "Metai." L. Gineitis.	3
McCarthy ir ką jis atstovauja. A. Šilėnas..	5
Laurynas Stuoka-Gucevičius. F. D. Budreika.....	9
Jaunas Amerikos lietuvių rašytojas. Eigulio Sūnus.....	11
Motina, Eilėraštis. Juozas Macevičius.....	14
Lietuvoje dramos meno problemos.....	15
Mičiurino gyvenimas ir darbai. Prof. T. Ivanauskas.....	16
Daina apie revoliuciją. Eilėraštis. M. Isakovskis.....	17
Dienraštis Laisvė: iš toli ir arti. Anykštėnas.....	18
Laisvamano gyvenimas ir klaida. Mikas Detroitietis.....	19
Poeto Stasio Jasilionio eilėraščiai: Praeis, O, žydėkie, brangi, Pinigas, Pabusk, Pasodinkime medelį, Visokios godos, Pabėgėliams, Mūsų dienos, Balandėliai, Teilsis.	21-24
V. Valsiūnienės "Lyrika." J. Macevičius.....	25
Černiševskis ir demokratinio judėjimo vystymasis Lietuvoje. Prof. J. Žiugžda.....	26
Kultūrinės naujienos.	28
Literatūros apžvalga,	29
Mano Lietuvos pavasaris. Vacys Reir.....	31
Būti jaunam senatvėje. K. Depsas.	32

ŠVIESA

(The Light)

Political, Scientific and Literary Quarterly Magazine, published by American Lithuanian Workers
Literary Association, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill 19, N. Y.

Editorial Board: R. Mizara, A. Bimba,

Managing Editor—Anthony Bimba.

Subscription rates: \$1.00 a year; single copy 25c.

Entered as second class matter at the Post Office at Jamaica, New York under the Act of March 3, 1879.

Atsikreipimas į narius ir prietelius

Nėra reikalo niekam daug aiškinti, kad mūsų Lietuvių Literatūros Draugija yra svarbiausia, seniausia ir veikliausia Amerikos lietuvių apšvietos ir kultūros organizacija. Tai vienintėlė tokia organizacija. Visa jos beveik keturiasdešimt metų istorija, — jos išleistos knygos, jos atlikti gražūs, prakilnūs švietimo srityje darbai, tai puikiausiai paliūdi. Tūkstančiai ir tūkstančiai Amerikos lietuvių šiandien stovi aukštai kultūroje ir apšvietoje tik dėka šios mūsų organizacijos veiklos.

Bet, kaip jau visiems žinoma, yra pasimota mūsų Draugiją padaryti tokia, kokia jina nėra buvusi ir niekuomet nesirošia būti. Ji yra užpulta, pasiremiant blogos valios žmonių piktais, nepagrįstais skundais. Mes griežtai užprotestavome prieš tokį prokuroro pasimojimą. Deja, kaip atrodo, tie mūsų protestai nepaveikė prokuroro.

Todėl dabar mums belieka ieškoti teisybės, ginti savo garbę ir demokratines teises teismuose. Bus dedamos visos pastangos iš jūsų Centralinio Komiteto pusės tas teises apginti. Tam tikslui jau gauti legališki patarimai, jau susisiekti su advokatais.

Tačiau taip pat nereikia jums daug aiškinti, jog gynimas tokiame atsitikime yra

iškaštingas dalykas. Jau esame pirmiau parodę, kad nors iš narių ir kuopų pusės buvo susilaukta gražaus, nuoširdaus atsiliepimo, bet dar toli gražu neužtenka. Dabar, rengiantis teismuose ieškoti teisybės, apsigynimo išlaidos smarkiai padidėja.

Todėl esame priversti vėl ir vėl kreiptis į Draugijos narius, taip pat ir į visus laisvę ir demokratiją mylinčius lietuvius, ateiti mums talkon su finansine parama bylos vedimui. Juk kiekvieno susipratusio amerikiečio pareiga visais galimais būdais ginti tiek savo, tiek savo organizacijos teisę šviestis ir skleisti apšvietą. Ir kuomet kas nors pagruvoja tą teisę atimti arba užginti, kiekvieno užduotis panaudoti visus legališkus, šios šalies Konstitucijos ir Teisių Biliaus garantuojamus būdus. Kaip tiktai tas ir bus Draugijos vadovybės daroma šiame atsitikime.

Mes pasitikime, kad visi jūs tatau suprantate ir neatsisakysite savo pareigas atlikti. Tiktai jūsų nuoširdus stojimas savo organizacijos teises ir garbę ginti užtikrins laimėjimą.

Mūsų Draugijos laimėjimas gi bus laimėjimas Amerikos demokratijos, Amerikos žmonių pastangų apsaugoti savo laisvę nuo bet kokių pasikėsinimų ją sunaikinti.

CENTRALINIS KOMITETAS

ŠVIESA

The Light

Prenumeratos kaina: metams \$1.00
Pavienis numeris 25c.

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill 19, N. Y.

Redakcinė komisija: R. Mizara, A. Bimba, Atsakomingas redaktorius: A. Bimba

No. 1

Sausis-Vasaris-Kovas (Jan.-Feb.-March) 1954

Metai XXI

KRIST. DONELAITIS IR JO "METAİ"

L. GINEITIS

Šių metų sausio 1 d. sukako 240 metų nuo tos dienos, kai gimė lietuvių literatūros klasikas, realistinės poemos "Metai" autorius Kristijonas Donelaitis. Donelaičio poetinė kūryba užima ypatingą vietą lietuvių tautos kultūros ir literatūros istorijoje. Nepaprastai didelę reikšmę turi jo klasikinė poema "Metai" — pirmas originaliosios lietuvių grožinės literatūros kūrinys, kuris greta kitų Tarybų Sąjungos tautų klasikų geriausiųjų kūrinių įėjo į literatūros lobyną.

K. Donelaitis gimė 1714 metais Gumbinės apskrityje (dabar Kaliningrado sritis), vargingo valstiečio šeimoje. Su dideliu vargu jis galėjo išeiti mokslus, — baigti Karaliaučiaus universit. Kai kurį laiką jis dirbo muzikos mokytoju, o paskui beveik 40 metų, iki pat mirties (1780 metais) buvo pastoriumi Tolminkiemyje, netoli savo gimtojo kaimo. Donelaitis gynė baudžiauninkų interesus prieš dvarininkus feodalus.

Savo kūrybinį kelią K. Donelaitis pradėjo nuo pasakėčių, iš kurių išliko šešetas. Savo pasakėčiose poetas demaskuoja feodalų savivaliavimą, vaizduoja sunkią baudžiauninkų dalį. Paskui, maždaug dešimtmetį (1765—1775) Donelaitis kuria savo pagrindinį veikalą — poemą "Laikai," kurį pirmą kartą buvo išleista daugelį metų po jo mirties (1818 m.).

Donelaičio poema "Metai" yra didžiulės

pažinties ir meninės vertės kūrinys. Tai nuostabus epochos dokumentas, kuriame ryškiai atskleidžiami įvairūs XVIII amžiaus ekonominio, socialinio ir politinio gyvenimo įvykiai. "Metuose" realistiškai, su giliu tikrovės pažinimu parodytas valstietijos gyvenimas. Donelaitis sugebėjo pavaizduoti poemoje esminius feodalizmo epochos bruožus, pagrindinius klasinius prieštaravimus feodaliniam kaime. Svarbiausieji poemos herojai — lietuviai baudžiauninkai. Prieš skaitytojo akis iškyla ryškus beprošvaistinio jų gyvenimo vaizdas. Baudžiauninkų dalia buvo jų visiškas beteisiškumas, nepakeliamas darbas dvarininkams, badas ir skurdas, neribotas feodalų ir jų statytinių savivaliavimas, žiauri bausmių sistema, nuolatinė baimė netekti žemės ir pastogės. Lietuviai valstiečiai Prūsijoje vilko dvigubą jungą, nes jiems, be visa ko, teko patirti ir nacionalinę priespaudą: jų žemės buvo kolonizuojamos, gimtoji lietuvių kalba gujama iš viešojo gyvenimo, niekinama.

Jau pasakėčiose Donelaitis pakyla iki pažangaus tam laikui požiūrio į socialinių nelygybių, sunkaus valstiečių gyvenimo priežastis. Jau tada jis išreiškė mintį, jog ponai taip prabangiai gyvena vien tik todėl, kad liaudis skursta. Poetas kelia protesto balsą prieš liaudies engėjus, rūsčiai juos įspėja.

Poemoje "Metai" Donelaitis dar ryškesnėmis satyrinėmis spalvomis apibūdina feodalus. Jis visa širdimi yra engiamosios valstietijos pusėje. Su didele menine jėga poetas piešia niūrius baudžiauninkų gyvenimo vaizdus. Jis pavaizduoja nepakeliamą valstiečių būklę, jų visišką beteisiškumą, atvirą, nežabotą feodalų savivaliavimą, vokiškųjų kolonizatorių pasityčiojimus (pavyzdžiui, žiauriai dvare išplakto baudžiauninko Pričkaus mirtį). Poetas nuplėšia kaukę ir tariamai aukštai dvaro dvasinei kultūrai, parodydamas, kad čia po išoriniu blizgesiu slypi moralinis feodalų supuvimas, jų dvasinis tuštumas.

Rūsčiu ponų kaltinimu skamba baudžiauninko Dočio kalba teisme.

Jūs ponai, mus būrus jau taip nuste-
kenot,
kad paskiaus mums ėsti reiks žiurkes
irgi pelėdas.

"Metai," kaip ir visa Donelaičio kūryba, atsižvelgiant į konkrečias istorines sąlygas, išreiškė gilią tėvynės meilę ir protestą prieš mėginimus suniekinti lietuvių tautos kalbą ir kultūrą. Savo poemoje Donelaitis siekia sužadinti liaudies meilę gimtajai kalbai, padėti valstiečiams atsispirti nacionalinei, ekonominei ir socialinei Prūsijos feodalų priešpaučiai.

Tačiau, pavaizduodamas tikrovę iš poeto-realistų pozicijų, K. Donelaitis dar nesuprato ir, žinoma, negalėjo suprasti visuomenės vystymosi dėsningumo, nematė kelio, kuriuo eidama liaudis gali išsivaduoti iš baudžiauninkų jungo. Pavyzdžiui, socialinius, antagonistinius santykius jis suveda į moralės klausimus, jis mano, kad feodalai gali "pargerėti." Jis neįžiūri socialinės diferencijos kaime, skelbia nuolankumą bažnyčiai, taikstymąsi su esama padėtimi. Jis yra linkęs perdėtai idealizuoti praeitį, smerkia to meto pažangius materializmo ir atėjizmo idėjų skleidėjus. Šie prieštaravimai "Metuose" tarp Donelaičio — menininko-realistų ir moralisto yra pasekmė tų konkrečių sąlygų, kuriomis jis gyveno ir kūrė.

Realistinė Donelaičio poema "Metai" — didelės meninės vertės kūrinys. Puikiai pažindamas baudžiauninkų buitį, poetas ne-

paprastai sodriai, reljefiškai, turtingomis spalvomis vaizduoja jų gyvenimo tikrovę. Vyriausieji poemos veikėjai — valstiečiai Dočys, Enskys, Pričkus ir kiti turi ryškius tipinius bruožus.

Pažymėtinas Donelaičio kūrybos bruožas yra jo aštri satyra, nukreipta prieš ponus, jų statytinius bei visus kitus liaudies engėjus ir išnaudotojus. Tuo pat metu jis atskleidžia savo satyriniuose paveiksluose savotišką valstiečių samojų, jų įgimtą jumorą, jų aršią neapykantą savo engėjams.

Donelaitis pirmas lietuvių literatūroje prabilo liaudies kalba. Veikalo meninės vertės kriterijumi jis laiko liaudies "skonį." Yra pagrindo manyti, jog savo poemos fragmentus jis garsiai skaitydavo valstiečiams baudžiauninkams, nesirūpindamas juos spausdinti. "Metų" kalba nepaprastai turtinga ir vaizdinga. Poetas atkakliai ieško reikiamo žodžio, kuris visų pilniausiai, ryškiausiai perteiktų žmogaus būdo bruožus, tikrovės reiškinius. Šiuo atžvilgiu jo poema yra tikroji poetinio meistriškumo mokykla.

Demokratinės veikalo idėjos, jo liaudiškumas, realistinis baudžiauninkų buities vaizdavimas — visa tai negalėjo nesukelti feodalų priešiško. Nors praėjusiam šimtmečiui "Metai" ir buvo išversti į kai kurias kalbas (vokiečių, lenkų, latvių), tačiau šie leidiniai buvo lingvistinio pobūdžio. Poema buvo spausdinama sutrumpinta, ištraukomis. Ypač reikšmingas buvo pirmasis pilno "Metų" teksto leidimas, kurį paruošė Rusijos Mokslų akademija 1865 metais, kai caro vyriausybė buvo uždraudusi vartoti lietuvišką alfabetą. Už šios poemos išleidimą lietuviškomis rašmenimis akademija buvo įspėta caro vyriausybės.

Lietuviškoji buržuazija XIX amžiaus antroje pusėje ir XX amžiuje jau nebegalėjo nutylėti tapusių plačiai žinomais "Metų" ir todėl ėmėsi žaloti jos turinį, dėdama į chrestomatijas tik kruopščiai atrinktas jos vietas. Buržuazijai viešpataujant Lietuvoje nebuvo išspausdinta nė vieno pilno "Metų" teksto, nekalbant jau apie platesnį Donelaičio kūrybos tyrinėjimą. Mokyklose taip pat buvo nutylima idėjinė jo kūrinių kryptis.

Tik socialistinėmis sąlygomis atsiskleidė

(Tęsia ant 20-to pusl.)

McCARTHY IR KĄ JIS ATSTOVAUJA

A. ŠILĖNAS

Ižengiant į 1954-tus metus Amerikos politinio gyvenimo akiratyje, kaip šešėlis, ryški senatoriaus Joseph McCarthy figūra. Praeitais metais jo vardas buvo kartotas dažniau, negu bet kokio kito asmens šios šalies spaudoje. Naujas terminas prisidėjo prie politinio žodyno: **McCarthy'izmas** (lietuvių spaudoje dažnai sufonetintas į **makartizmą**). Šis terminas ir šis vardas dabar žinomas visame pasaulyje. Jie likusiam pasauliui simbolizuoja kas labiausia reakcinga Amerikos gyvenime. Londone ir Paryžiuje, Kalkutoje ir Romoje, Briuselyje ir Mexico City, žmonių galvosena su McCarthy vardu identifikuoja protinę spaudą ir politinę isteriją, kurias likusis pasaulis dabar mato mūsų šalyje.

Bet kas yra McCarthy ir tas taip vadinamas McCarthy'izmas? Paviršutiniškai tas klausimas gali atrodyti bereikalingu. Kiekvienas visuomeniniu gyvenimu besidomintis amerikietis puikiai žino, žino iš praktiško patyrimo ir kasdieninių įvykių, ką McCarthy'io veikla reiškia ir kaip ji atsiliepia.

Bet tai ne viskas. Kad nuodugniau suprasti, ką šis ambicingas ir pajėgus senatorius iš Wisconsin atstovauja, žinoti reikia, kokios jėgos stovi už jo pečių, — tiksliai, kokį mūsų reakcijos sparną jis atstovauja ir kas jį naudoja. Perdažnai mes linkę manyti, kad senatorius McCarthy yra vienas ekstremistas, gal dar fanatikas, su kuriuomi "respektingosios" dešinės jėgos nieko bendro neturi. Gyvenimo faktai rodo visai ką kitą.

TIESA, TAI JOE MCCARTHY. . .

Brošiūroje "McCarthyizmo Anatomija," kurią parašė Mark Logan ir Sam Douglas, klausimas statomas:

"Kas yra McCarthyizmas? Tiesa, tai Joe McCarthy. Bet, ar jis vienas? Ar tai jis kartu su savo kongresiniais pamėgdžiotais, Jenneriais, McCarranais ir Velde'mis? Ar kas nors gali rimtai tikėti, kad jauno Wisconsin senatoriaus vienišos pastangos būtų

galėjusios kelių metų bėgyje taip nuodugniai pakeisti visą šalies politinį klimatą?"

Kaipo atsakymą, minima brošiūra cituoja asmenį, kuris stovi toli nuo kairės, buvusį Trumano administracijos orlaivyno sekretorių Thomas K. Finletterį, kuris taip apibūdina McCarthy'izmą:

"Nelaba jėga palaida šioje šalyje. Šiuo momentu tos jėgos avangardas ir simbolis yra senatorius. Bet ši blogybė turi gilesnes šaknis, negu viename žmoguje."

Taip pat trumpai ir tiek pat tiksliai, gal dar tiksliau, McCarthy'izmo pobūdį apibūdino A. Phillip Randolph, vienas žymiausių šios šalies unijistų negrų tarpe, geležinkeliečių miegamųjų vagonų porterių unijos prezidentas:

"McCarthy'izmas yra . . . fašizmo simptomas. Jo metodos ir taktika paneigia demokratiją."

Laikraštis, kurį Randolph redaguoja, virš minimos unijos organas, "Black Worker," vedamajame straipsnyje sako:

"McCarthy'izmas su įniršimu, pagieža ir fanatiškumu, koks gali būti rastas tik žemiausiose civilizacijose, užrėktų visus protestus: Kiekvieną kritiką, kiekvieną nesutikimą, kiekvieną nepriklausomą mintį, kiekvieną politinį skirtumą."

VYRIAUSIAS FAŠIZMO NEŠĖJAS

Čia citavome tris skirtingus šaltinius: dviejų kairių žurnalistų brošiūrą, buvusį demokratinės administracijos kabineto narį ir gan konservatyvės unijos vadą. Mes dar galėtume cituoti rašytojus, menininkus, laikraštininkus ir daugelį kitų, kurie vienu ar kitu laiku išsireiškė apie McCarthy. Knygų deginimo isterija, kuri persirito per šalį praėjusiais metais (ir dar toli nėra mirusi), puolimai prieš intelektualus, prieš unijas, prieš liberalinę spaudą, — visi šie faktoriai įtikino milijonus galvojančių amerikiečių, kad McCarthy'izmas yra fašizmo nešėjas.

Bet po šio punkto nuomonės dalinasi. Viena nuomonė sako, kad McCarthy atstovauja kraštutinę ekstreminę grupę, pagiežos ir neapykantos sėjimų elementus šioje šalyje, ir kad Eisenhowerio administracija ir Republikonų partija kaip tokia, išreiškianti konservatyvaus kapitalo stovį, nurėtų McCarthy'izmą suvaldyti arba bent aprubežiuoti.

Kita nuomonė, labiau realistinė ir analitiška, teigia, kad McCarthy'izmas užkulisuose remiamas daugelio konservatyvių "respektingų" elementų, kurie viešai dėl taktikos sumetimų su McCarthy'io grupe identifikuotis nenori.

Pirmos nuomonės laikytojai turi pakankamai medžiagos, kad ją paremti. Nes tiesa, kad kiekvienas tamsus elementas šioj šalyje, nuo vokiško Bundo likučių iki KKK Pietuose, ir nuo "tėvelio" Coughlino Detroite iki Gerald L. K. Smith'o sidabramarškinių smogikų, dabar žiūri į senatorių McCarthy kaip į savo viltį.

Įrodymų tam yra tiek ir tiek.

Kuomet atgimę Bundo elementai praeitais metais bandė surengti pirmą po karo masinį mitingą New Yorko Yorkville, jie kaip savo vyriausį kalbėtoją buvo pakvietę Wisconsin senatorių. Tik kuomet spaudoje apie tai iš anksto buvo pradėta plačiai rašyti, McCarthy staiga pranešė, kad jis mitinge nedalyvaus "dėl laiko stokos."

Texase vienas žymiausių McCarthy'io rėmėjų yra tūlas Austin F. Hancock, KKK elementas, aršus anti-semitas. Seka pasikalbėjimas tarp Hancock ir New Yorko žurnalisto Art. Shields, kuris buvo nuvykęs jį apklausinėti:

Hancock: McCarthy yra tas, kuris gali mus išgelbėti.

Shields: Išgelbėti nuo ko?

Hancock: Nuo žydų.

Shields: Kaip tai?

Hancock: Eisenhoweris yra prapuolęs. Žydai jį pasigavo. Štai kodėl McCarthy mums yra reikalingas.

New Jersey vienas aktyviausių McCarthy rėmėjų yra antisemitinės ir bendrai rasistinės literatūros leidėjas C. McGinley; Kalifornijoje pro-fašistinis valstijos senatorius Tenney ir t. t. ir t. t.

Bet tas politinis elementas sudaro tik

dalį tiesioginės paramos. Už jų pečių ir tiesioginiai už McCarthy'io stovi grupė turčių, kurie ant jo išleidžia didžias sumas.

Apie tą paramą išsamiai rašė didžiausias Wisconsin laikraštis (paties McCarthy'io valstijoje) "The Milwaukee Journal."

Tie turčiai, anot to laikraščio —

"Vaišina jį, kviečia jį į keliones, duoda pinigų politinėms kampanijoms, skolina jam savo privatinis lėktuvus."

Geležinkelių unijų organas "Labor" (sausio mėn. Nr. 4) paduoda kai kuriuos vardus ir kitą informaciją apie tuos rėmėjus. Štai keli jų:

Clinton Murchison, Dallaso naftos šaitinių ir apdirbimo finansierius, kurio turtas siekia 281 milijoną dolerių. Jis valdo 18 korporacijų. Jis išleidžia daug pinigų dėl McCarthy, vežinėja jį savo lėktuvais į Meksiką ir Puerto Rico.

H. R. Cullen, irgi Texaso (Houstono) naftos milijonierius. Jis 1952 metais, kaip pranešama, davė daugiau pinigų McCarthy'io kampanijoms, negu bile kitas rėmėjas.

H. L. Hunt, Dallaso naftos milijonierius, turintis 70 milijonų dolerių metinių įplaukų. Šis milijonierius yra politiniai aktyvus, palaido radijo ir televizijos programą "Facts Forum," išsiuntinėja kraštutiniai reakcinę literatūrą, kuri visuomet remia McCarthy.

Eilė kitų McCarthy'izmo finansinių rėmėjų yra Texas naftos šaltinių ir apdirbimo įmonių savininkai. Ir jie visi tuo pačiu laiku yra ryškiausių rasistinių ir pro-fašistinių judėjimų rėmėjai. Ryšiai eina iš jų į šiaurę, į Rytus, į Vakarus, kur atgimstančių fašistinių grupių vadai dabar bando atstatyti, kas jų judėjimuose buvo sugriauta Roosevelto laikais ir per paskutinį anti-fašistinį karą.

Pažvelgus į tuos visus tiesioginius rėmėjus, atvirai politinius kaip Smith, Coughlinas ir Tenney, finansiniai-medžiaginius kaip minėti Texaso milijonieriai, nuomonė gali susidaryti, kad McCarthy yra izoliuotas nuo didesnio Amerikos bendro kapitalo ir platesnio konservatizmo, atskirai stovintis fenomenas.

Bet čia ateina antroji nuomonė. Brošiūroje "McCarthy'izmo Anatomija" autoriai sako:

“Tokiu būdu McCarthy'izmo šaltinis ir dirva, kurioje jis bręsta ir iš kurios kilo, yra monopolinio kapitalo, dominuojamų ir labiausiai reakcinių dalių, kurių išraiška yra Eisenhowerio administracija, užsienio ir vidaus politika.”

ROLIŲ PASIDALINIMAS

Bet ta pati brošiūra tuojau prideda:

“Vienok McCarthy'izmas ir administracija nėra tas pats ir vienas dalykas. Jie turi skirtingas roles. Jie vartoja skirtingus tempus. Ir kai kurios jų metododos skiriasi. Jie giminingi, bet veiklos pasidalinimas egzistuoja. Tas veiklos pasidalinimas nėra pripuolamas, bet išplaukia iš vis aštrėjančių prieštaravimų ir augančios krizės monopolinėje politikoje.”

Kitais žodžiais, skirtumas tarp McCarthy'izmo ir administracijos iš kitos pusės yra metodų, tempo ir laiko skirtumas. McCarthy'izmas yra avangardas, priešakinė kumštis. Tos kumštis tikslas yra prirengt dirvą tam, ką monopolinis kapitalizmas, šiandien einantis su administracija, gali rasti reikalinga įvesti rytoj.

Darosi aišku, kad trys Eisenhowerio administracijos šulai lošia ryšių tarpe tų dviejų jėgų roles: generalinis prokuroras Brownell, valstybės sekretorius Dulles ir vice-prezidentas Nixon. Tiesa, kad visokios asmeniškios ambicijos kartais tam bendradarbiavimui stoja kelyje. Taip, pavyzdžiui, gerai žinoma, kad abu, McCarthy ir Nixonas, turi ambicijas kuomet nors tapti šios šalies prezidentais, kas juos padaro konkurentais. Bet bendra išvada yra, kad Eisenhowerio administracija ir Republikonų partija atidarė šliužus McCarthy'izmo tvanui. Bet, ar tik Eisenhowerio administracija?

Žurnalas “New Republic” visuomet buvo demokratų liberalinio sparno (elementų aplink ADA) rėmėjas. Tas žurnalas taipgi šiltai rėmė Trumaną kaipo “Roosevelto Naujosios Dalybos aini.” Bet ir tas pro-trumaniškas žurnalas 1952 metų gruodžio 15 d. turėjo pripažinti:

“Trumanas atidarė šliužus politinės priespaudos tvanui, kuris dabar mus apgaubia.”

Trumano administracija atidarė kelią fašizmo apaštalui McCarthy'ui, nes šaltasis

karas, kas reiškia, pasaulinių santykių įtempimas, ir Korėjos karas, kas reiškia, pirmas ginkluotas konfliktas, kuris savimi perstato parako statinę trečiam pasauliniam karui, — yra ta dirva, kurioje McCarthy'izmas gali augti.

Bet štai dabar pats Trumanas yra McCarthy'io griežtai puolamas, ir net buvo prieita prie to, kad Trumanas beveik buvo temptas liūdyti McCarthy'io kolegos Veldės kongresiniam komitetui White reikalui. Ar tai ne prieštaravimas?

Mums atrodo, kad ne, nes tai tik seniai žinomos istorijos kartojimasis. Elementai, kurie atidaro vartus ekstremai (kraštutinei) grupei, paskui tampa tos pačios ekstremės grupės aukomis.

TIKROS ROLĖS SUPRATIMAS

Jau kokie trys metai, galima sakyti, kaip McCarthy'izmas lošia svarbią rolę Amerikos gyvenime. McCarthy pradėjo kukliai, bet dabar jau vaizduojasi šalies nacionaliniu išganytoju, nors nevartoja Amerikoje neįprastos totalitarinės terminologijos. Jis, visgi, save jau lygina prie senovės Romos senatoriaus Cato, kuris įspėjo ir įspėjo prieš Kartagos pavojų; jis jau sako, kad ateinančiuose rinkimuose jis, o ne kas kitas, bus centriniu punktu; jis jau save vaizduoja esąs atsakomingu už kiekvieną Amerikos gyvenimo fazę. . .

Per tą laiką McCarthy ir jo elementai yra puolę beveik kiekvieną kūrybingą Amerikos gyventojų dalį.

Unijos jau visos patyrė jo smūgius, ir beveik nėra unijos, kuri nekeltų balso prieš jį. Peržvelgkime kiekvienos savaitės unijų organus, nuo anksčiau cituoto geležinkeliečių “Labor” iki kairių elektristų unijų laikraščių, nuo siuvėjų pro-socialdemokratinio “Advance” iki katalikiškai pažangaus “Catholic Worker,” didžiuosius plieno, pakavimo, automobilių, anglies ir kitų unijų organus, CIO ir AFL, iš seno nepriklausomų unijų ir kairių iš CIO išmestų, ir balsas vienas: **McCarthy'izmas reiškia fašizmas.**

Intelektualai jautė ir jaučia McCarthy'izmo smūgius visokiais būdais. Universitetų profesoriai ir vidurinių mokyklų mokytojai, mokytojai pradžios mokyklose ir auklėtojai,

rašytojai ir kiti kūrėjai, jaučia sunkią McCarthy'izmo ranką.

Tą jaučia ir dvasininkai.

Ją jaučia spauda. Jau nekalbant apie tokius laikraščius kaip kairiečių "Daily Worker" ir Vakarinio pakraščio "People's World," kurių redaktoriai buvo įkalinti, — ją jaučia toks progresyvių laikraštis kaip "National Guardian" ir kovingas laikraštis kaip "March of Labor," kurių redaktorius (britą Belfridge ir vokiečių Steuben) norima deportuoti. Bet tai ne viskas. Puolami ir net "komunistiniais" apkaltinti tokie laikraščiai kaip "New York Post" ir "St. Louis Post Dispatch."

Puolamos tokios organizacijos kaip ACLU (Civilių Laisvių Sąjunga), ADA (Amerikiečiai už Demokratinę Akeiją), NAACP ir kt.

Atrodytų, kad jeigu šios visos jėgos galėtų vieningai statyti pasipriešinimą, McCarthy'izmas būtų ne tik atmuštas, bet ir išfrintas iš Amerikos viešo gyvenimo.

Deja, taip nėra. Daugelis, kuriuos McCarthy puola, ginasi būdu, kuris pasireiškia McCarthy'io pralenkime McCarthy'izme. Gal geriausias pavyzdys yra Demokratų partija. Per praėjusius metus McCarthy elementai atkreipė prieš ją nemažai ugnies. Bet tos partijos nacionalis komitetas "ginasi" išskeldamas, kad tai demokratai pirmi propagavo šaltąjį karą, kad tai demokratai pirmi pradėjo kaltinti komunistus, kad tai jie pravedė naujus anti-komuistinius įstatymus, kad tai jie pravedė taip vadinamus "lojalumo tyrinėjimus."

Nei sakyti nereikia, kad toks gynimasis nėra gynimasis, bet daugiau aliejaus ant McCarthy'io ugnies.

PASIPRIEŠINIMAS VIS AUGA

Pasipriešinimas visvien auga. Bet platusis judėjimas prieš McCarthy iki šios dienos dar nepriėjo prie būtinos išvados: kad McCarthy'izmo kertinis akuo yra melas: būk komunizmas perstato pavojų Amerikai.

Tiesa, unijinėje spaudoje, įskaitant gan konservatyviuose unijų laikraščiuose, vis dažnėja pasisakymai, kad kova prieš komunizmą yra tik kamoflažas, už kurio slėpiasi kova prieš visus darbininkų atsiekimus, nuo unijinių teisių iki socialės apdraudos.

Bet ta pati unijinė spauda tuo pačiu laiku kartoja pasaką apie komunizmo pavojų.

Kai kurie žmonės, kurie stoja prieš McCarthy, tuo pačiu laiku sako, kad komunistų teisės turi būti aprubežiuotos. Jie sako, kad McCarthy tik daro klaidą puldamas nekalčius pašalinius. Bet kur prvesti liniją? Anot McCarthy, tokia klasifikacija egzistuoja:

Komunistai partiniai nariai;

komunistai ne nariai;

komunistų simpatikai;

komunistų suvedžioti;

bendrakeleiviai;

komunistams sąmoningai padedantieji;

komunistams nesąmoningai padedantieji.

Su tokia klasifikacija lengva įtraukti bilę ką. "Washington Post" McCarthy'io akyse yra "Washington Daily Worker," o vyskupas Oxnam, — "dvasininkas sekmadienį, kumunistas kitas šešias dienas."

Keli metai atgal grupė intelektualų po Sidney Hook vadovybe sudarė komitetą už Kultūrinę Laisvę. To komiteto aiškus ir vienintėlis tikslas buvo kovoti prieš komunizmą. Su Valst. Depart. medžiagine pagalba tas komitetas surengė pasaulinį kongresą Berlyno vakariniame sektoriuje.

Šiandien tas komitetas kaltinamas "komunizme."

Kai kurie liberaliniai elementai jaučiasi netyčia užklupti, ir jie bando susiorientuoti. Senatorius Lehman klausia:

"Kodėl ta visa panika? Kodėl mes perleidome McCarthy'ams ir Jenneriams baisią galią kaltinti ir teisti ne tik valdžios tarnautojus, bet ir privatinius asmenis, ir tai ne tik ant jų įsitikinimų, bet ir ant praeities ir dabarties draugavimo pagrindo?"

Kitas Rooseveltto laikų šulas, Averell Harriman, sako, kad McCarthy yra tapęs "mūsų šalies baimės ministerija."

Ir CIO dešinio sparno teoretikas James B. Carey pagaliau konstatuoja:

"Beveik visus tyrinėjimus prieš įtariamus komunistus praveda žmonės, kurie ne tik anti-komunistai. Jie anti-darbininkiški. Jie už reakciją."

Carey pareiškimas duoda netiesioginį atsakymą į senatoriaus Lehmano klausimą. Kodėl McCarthy buvo taip toli prileistas? Todėl, kad su savo nuolatiniais pareiškimais

apie komunizmo pavojų patys Lehmanai ir Carey'ai prisidėjo prie dirvos McCarthy'ui sudarymo. Ar pats Carey nepašventė tiek ir tiek savo jaunos ir gabios energijos, kad išmesti iš CIO pačius kovingiausius elementus, vietoje to, kad kartu su jais darbuotis, kad organizuoti neorganizuotus Pietų darbininkus, kad apginti Rooseveltto laikų socialius laimėjimus, kad neleisti didžiajam kapitalui, kurio alkis buvo paaštrintas paskutinio karo metu, atidaryti savo narsus prieš Amerikos žmones?

Lehmanas dabar žymiai pasitarnauja Amerikos žmonėms kovodamas prieš McCarrano Aktą. Bet gilesnis McCarty'izmo esmės supratimas reikalingas jam ir jam panašiams, jeigu jie tikrai nori McCarthy sulaukinti.

Pamažu ir sunkiai, bet supratimas įsikverbia į vis platesnius sluoksnius. Kokie metai atgal komunistų teisių gynimas buvo

beveik tabu visiems liberališkiems elementams. Šiadien ir CIO vadų tarpe ir tokiuose liberaluose kaip tai aplink "Nation" ir kai kuriuose Civilių Laisvių Sąjungos skyriuose, vis atviriau kalbama apie komunistų teisių gynimą.

Tai yra pradžia nuodugnesniam supratimui, kas gali sulaukyti Amerikos fašizmą. Kairieji žmonės yra pasirengę veikti kartu su visais, nežiūrint politinių, ideologinių ir religinių įsitikinimų skirtumo, kurie tik pasirengę ginti pagrindines civilines teises nuo McCarthy'izmo. Visi kiti laisvę mylintieji žmonės turi pasimokinti iš to, kas atsitiko daugiau kaip du dešimtmečiai atgal Vokietijoje, kurioje daugelis irgi manė, kad galima leisti reakcijai užgniaužti kairiečius, ir visgi išsaugoti demokratiją.

Demokratija tada krito Vokietijoje. Tikime, kad laisvę mylintieji Amerikos žmonės ją mokės apsaugoti šioje šalyje.

LAURYNAS STUOKA-GUCEVIČIUS

E. D. BUDREIKA

1953 metų rugpiūčio 5 dieną sukako du šimtai metų nuo įžymaus Lietuvos architekto Lauryno Stuokos-Gucevičiaus gimimo (1753-1798). Gimęs Migonių sodžiuje (netoli Kupiškio) baudžiauninko Simono Stuokos samanotoj bakūžėj, jis visą savo gyvenimą pasiliko jautrus savo liaudies vargams, puoselėdamas progresyviausias savo laiko idėjas, skelbusias išsivadavimą iš baudžios jungo ir sujūlėjusių feodalų priespaudos.

Lauryno Stuokos-Gucevičiaus visuomeninė veikla, jo kovos už šviesesnę Lietuvos liaudies rytojų, jo sukurti pastatai, — kiekvienam lietuviui yra brangus, patrauklus ir įkvepiantis prisiminimas.

Stuokos jaunystė buvo varginga. Be visiškos tėvų ir artimųjų paramos, jis atkakliai siekė vidurinio mokslo. 1773 metais jis atkeliauja Vilniun ir sunkių materialinių sąlygų verčiamas įstoja į vienuolyną. Tačiau pirmai progai pasitaikius jis palieka vienuolyną. Jo nepaprasti gabumai mokytis įgalino jį 1778 metais išvykti tolimesnėms studijoms į Paryžių ir Romą. Sugrįžęs iš užsienio, jis

pastatė eilę pastatų, kas tapo pagrindu pakviesti jį 1793 m. užimti architektūros katedros profesoriaus vietą Lietuvos Vyriausioje Mokykloje. 1794 metais jis aktyviai įsijungia į sukilimą, narsiai vadovuja kautynėms, vesdamas į mūšį jo paties sumanymu ir iniciatyva sudarytus Vilniaus miestiečių civilinės gvardijos pulkus. Netoli Ašmenos, mūšiuose už Voronavą, jis buvo sužeistas o sukilimui pralaimėjus — neteko profesoriaus vietos.

Laurynas Stuoka-Gucevičius yra ryškiausias savo laiko klasikinio meno tradicijų skelbėjas Lietuvoje. Iki mūsų dienų išlikę didelio meninio pajėgumo jo kūriniai, kaip Vilniaus katedra, Verkių rūmai, Dailės muziejus Vilniuje, sudaro auksinį fondą lietuviškosios architektūros palikime. Jo kūriniuose yra įžiebti kaip tik tie savitumai, kurie leidžia jo kūrybą laikyti nacionaline savo forma.

Aštuoniolikto amžiaus, o ypatingai antrosios jo pusės, politiniai ir istoriniai įvykiai, kurių įtakoje susiformavo talentingojo lie-

tuvių liaudies sūnaus Lauryno Stuokos-Gucevičiaus vidinė ir kūrybinė pasaulėžiūra, brendo visų pirma ryškiaame progresyvių rusų tautos geriausių sūnų poveikyje. Čia pirmiausiai reikia paminėti jo vienaamžio A. Radiščevo (1749—1802) skelbtas revoliucines-demokratinės idėjas, kuriomis buvo keliami baudžiatvokos panaikinimo ir liaudies valdžios įvedimo bei visiškos laisvės įgyvendinimo reikalavimai. Visa tai sucementavo Stuokos-Gucevičiaus sąmonėje, dar studijų metu būnant užsienyje, 1789 metų francūzų sukilusios liaudies revoliucijos išvakarėse, patirtus įspūdžius.

Ne be atgarsio jam buvo tuo laiku Rusijoje dirbusių tokių rusiško klasicizmo meistrų kūryba, kaip M. Kazakovo, V. Baženovo, A. Voronichino, A. Zacharovo ir visos eilės kitų.

Laudyno Stuokos-Gucevičiaus kūrybinė veikla pagrindiniai ir nauja linkme pakreipė architektūros meno vystymąsi Lietuvoje ir davė tvirtus pamatus geriausiųjų klasicinio meno tradicijų įgyvendinimui mūsų šalyje. Jo kūrybinis kelias buvo kelias produktyvaus architekto, sumanaus novatoriaus-ieškotojo, sukūrusio savąjį vilnietiškaį klasicizmą, suradusio kūriniuose senosios nacionalinės architektūros motyvų ir klasikos formų sąsąskambį. Už tai jis visai pagrįstai gali būti pavadintas lietuviškosios klasicinės architektūros pradininku.

Naujai išaiškintuose Stuokos-Gucevičiaus kūriniuose, lygiai kaip ir jau žinomuose jo darbuose, ryškiai matosi pasirinkto kūrybinio kelio kryptis, kuri autorių kvalifikuoja kaip nuosaikų architektūros klasiką. Persiėmęs sveiko klasicinio architektūros meno tradicijomis, jis nuo pat pirmojo iki paskutiniojo savo kūrinių pasiliko ištikimas toms tradicijoms. Tačiau pagrindinis šioje srityje jo nuopelnas yra ne tik geriausių klasicinio meno tradicijų įgyvendinimas, bet svarbiausia — jų darnus sujungimas su mūsų architektūrinio palikimu.

Ši Lauryno Stuokos-Gucevičiaus kūrybos savybė visų pirma gali būt paaiškinama tuo, kad jis puikiai žinojo ne tik klasicinės architektūros principus, bet ir buvo gerai išstudijavęs dar tebestovėjusius jo laikais senuosius Vilniaus statinius — žemosios pilies

rūmus, miesto sienos bokštus ir kt., davusius jo kūrybai daug vertingos medžiagos.

Išanalizavus daugumą Lauryno Stuokos-Gucevičiaus kūrinių, galima įžiūrėti juose taip pat ir atsižvelgimą į medinės lietuvių liaudies architektūros patyrimą, panaudojant, bet kūrybiškai perkomponuojant jos motyvus. Todėl Stuokos-Gucevičiaus negalima pavadinti aklu klasicinio meno kanonų kopijuotoju — jo kūryba pilna ieškojimų, pilna naujos klasicizmo išraiškos siekimų. Taip, pavyzdžiui, labiausia savo pamėgtoms dorėnų kolonomis jis suteikė naujas, visai savitas proporcijas, tuo išgaudamas neregėto didingumo įspūdį (Vilniaus katedros portikas), o atskirų pastatų planų sprendimuose neretai panaudodavo gyvenimo išbandytus liaudies architektūros principus.

Didelis Lauryno Stuokos-Gucevičiaus nuopelnas yra — skulptūrų ir bareljefų įvedimas pastatų fasadų papuošimui bei patalpų vidaus apipavidalinimui.

Atskirai pažymėtina Lauryno Stuokos-Gucevičiaus pedagoginė veikla, ruošiant vietinius architektūros kadrus Lietuvos Vyriausioje Mokykloje. Pradėdamas dėstyti naujai įsteigtoje Architektūros Katedroje, jis pertvarkė iš esmės dėstymo metodiką, pritaikydamas visą kursą išimtinai architektams apmokyti. Jo paskelbtoji programa iki mūsų dienų daugeliu savo formuluočių yra nenusitajusi aktualumo, o ypatingai teigiamai gali būti įvertinta jo tezė, kad „...pastatų grožis, darnumas ir didingumas glūdi ne išgalvotuose pagražinimuose bei papuošimuose, bet atskirų jo dalių santykiavime tarpusavyje ir su visuma, nuo ko priklauso ir pastato stiprumas.“

Laurynas Stuoka-Gucevičius buvo ne tik teoretikas — jis buvo ir gabus racionalizatorius, išradęs keletą fizinių statytojų darbą palengvinančių įrengimų, būtent keltuvą statybinėms medžiagoms kelti ir kalimo „mešką“ rąstams kalti. Abu šie patobulinimai su pasisėkimu buvo naudojami Vilniaus statybose.

Nemažą darbą jis yra nuveikęs ir mokslinėje srityje. Jo parašytas darbas apie įvairių rūšių krosnis turėjo didelę praktinę reik-

(Tęsa ant 20-to pusl.)

JAUNAS AMERIKOS LIETUVIŲ RAŠYTOJAS

EIGULIO SŪNUS

Visai atsitiktinai neseniai man teko susipažinti su jaunu ir gabiu amerikiečiu rašytoju — Feliksu Baranausku, kuris jau yra gerai žinomas amerikonių spaudoje **Phillip Bonosky** vardu. Mūsų tautietis jau spėjo pagarsėti ne tik Amerikos, bet ir Europos spaudoje. Ypatingai jisai yra mėgiamas ir vertinamas Tarybų Sąjungoje ir kitose naujosios demokratijos šalyse, kaip Amerikoje auganti literatūrinė jėga.

Feliksas Baranauskas yra **pirmas lietuvis** beletristas rašęs anglų kalba ir jau sėkmingai savo vardą iškelti į nemenkas augštumas

Phillip Bonosky

tarp angliškai skaitančios amerikonių visuomenės. Pažangieji Amerikos lietuviai ypač gali juomi didžiūotis, nes tai jų srovės žmogus, tarnaujantis tiems patiems idealams, kaip ir jie patys, trokštantis geresnio gyvenimo visai dirbančiajai Amerikos visuomenei.

Feliksas Baranauskas gimė ir augo vargingoje lietuvių darbininko šeimoje, todėl jam iš pat mažens teko išgyventi visą vargų gamą, išgerti skurdo taurę iki dugno. Jisai matė bėdas ne tik savo šeimos, bet ir savo kaimynų, tokių pat anglies-plieno karaliaus vergų, gyvenančių amžinai smilk-

stančiam, lyg Dantės pragare, geležies nuosėdų slėny, kurį jisai taip vaizdžiai aprašė savo kūrinyje **“Degantis Slėnys.”**

Felikso tėvas, Jonas Baranauskas, buvo gimęs Gruzduose, Kaunioje, 1877 m. Į Ameriką jisai atvyko 1900 m. ir apsigyveno Pensilvanijos miestelyje Duquesne, netoli Pittsburgho, kur mirė 1951 m. balandžio 5 d. Visą savo amžių jisai dirbo plieno liejyklose. Felikso motina, Barbora Maculytė, irgi kilusi iš Gruzdų, gimusi 1887 m. Į Ameriką ji atvyko metais vėliau ir ištekėjo už Jono Baranausko, kuriam ji pagimdė aštuonis kūdikius: šešis berniukus ir dvi mergaites.

Feliksas gimė minėtame Duquesne miestelyje 1916 m. kovo 7 d. Įstojus jam pradžios mokyklon, mokytojai, “negalėdami ištart” jo lietuviškos pavardės, pavadino jį **Phillip Bonosky**. Tuo vardu jam išdavė mokyklos atestatą, tuo vardu rašytojas ir dabar vadinasi. Didžiosios depresijos metu, 1933 m., Feliksas baigė aukštesnę mokyklą ir išėjo ieškoti darbo, kurio buvo negalima gauti. Su laiku jisai stojo į Wilson Teachers College Washington, D. C., kurioje mokėsi du metus. Po tolo pasiruošimo “gyvenimo universitetuose,” Feliksas pradėjo rašinėti Phillip Bonosky vardu. Pirmoji jo trumpa novelė buvo išspausdinta 1943 m. “Story Magazine” žurnale. Nuo to laiko jo apysakos buvo spausdinamos daugelyje žurnalų, tarp kurių minėtini “Colliers,” “Tomorrow,” “Masses & Mainstream” ir kiti. Pirmoji jo knyga **“Brother Bill McKie”** (Brother Bill McKie) išėjo 1953 m. Tais pačiais metais išėjo ir kitas jo stambus kūrinys **“Degantis Slėnys”** (Burning Valley). Šias abi knygas išleido radikali New Yorko leidykla “Masses & Mainstream”, leidžianti tuo vardu pažangų meno ir literatūros mėnesinį žurnalą, kurio vienu bendradarbių yra ir mūsų įžymusis tautietis.

Rašytojas yra vedęs, augina vieną sūnelį Danielių.

BROLIS BILL McKIE

“**Brolis Bill McKie**” tai biografija kovin-go škoto, Detroito automobilistų vado, kurio atsidavimas darbininkų klasei, pasiaukojimas jos reikalams ir nesvyruojantis siekimas pasibrėžto tikslo — gali būti pavyzdžiu kiekvienam sąmoningam dirbančiosios klasės nariui, nuoširdžiai trokštančiam savo vargstantiems broliams padėti ir nurodyti jiems kelią į pilnesnį bei laimesnį rytojų.

Bill McKie, buvęs uolus Škotijos unijistas, į Detroitą atvyko 1927 m., ekonominio kracho metu, kai šalyje buvo milijonai bedarbių, kai darbo negalėjo rasti net ir stropiausiai jo ieškantieji, kai hooverinės rūšies “prosperity” buvo prislėgusi varguomenė iki žemės. Detroitas, ypačiai jo priemiestis Dearborn, tai buvo automobilių “karaliaus” Henry Fordo neginčijama “imperija,” kurioje jisai buvo nekontestuojamas diktatorius, valdęs žiauriom priemonėm ir kieta ranka. Savo “imperijos” apgynimui nuo klasiniai sąmonėjančių ir kovingėjančių jo vergų, Fordas turėjo apie 10,000 ginkluotą armiją, surinktą iš žmogžudžių, vagių, raketierių, žagintojų ir kitokių kriminalistų bei šiaip dvokiančių visuomenės padugnių. Fordo “valstybėje” tuomet niekas nedrįso nei prasitarti apie uniją, nes prie kiekvieno nužiūrėjo darbininko buvo pastatyta kompanijos šnipas-provokatorius. Tūkstančiai pažangesnių darbininkų buvo išmesti iš darbo, kiti šimtai jų Fordo pasamdytų mušeikų mirtinai primušti bei sužaloti. Mylios ilgio konvejeris, plėšdamas nežmonišku greičiu, čiulpė prie jo stovinčių “robotų” paskutines jėgas iki nusilpimo.

Gi Fordą garbino ir dievino bulvarinė spauda, valstybė ir bažnyčia, kaip “didžiausią geradarį,” mat, jis už pragariško darbo dieną mokėjo darbininkui penkis dolerius. Šita traicė visa gerkle rėkė: “Fordas, o ne Marksas turi būti vadas Amerikos darbininkijai!” Ir kaip ji Fordą negirs, kad šisai iš savo sugrobtų milijardų retkarčiais numedavo kelis tūkstančius dolerių labdaros, bažnyčios ar mokslo įstaigoms.

Fordas mokėjo išnaudoti net ir nedarbo metą. Pasinaudodamas darbininkų perviršiu, jisai numušė algas ir paspartino kon-

vejerio tempą. Vietoj penkių dolerių, Dearborne gyvenanti Fordo “įnamiai” gavo dienai tik keturis: vieną dolerį grynais, o kitus tris jis pasilaikė už butų pataisymą ir maisto produktus, perkamus jo krautuvėse.

Bill McKie matė šitą prakaitu dvokiančią sistemą ir jis pradėjo slapta organizuoti dirbančius ir nedirbančius Fordo darbininkus. Pradžia buvo be galo sunki, nes Fordo šnipai, kaip gončai, sekiojo kiekvieną darbininką ne tik darbe, bet ir namie, bažnyčioj ar karčiamoj. Jie rinkosi mažais būreliais, į uniją rašėsi netikrais vardais, nes nužiūrėtus unijistus be pasigailėjimo mesdavo iš darbo, įtraukdavo į “juoduosius sąrašus” ir ateityje jų daugiau nebesamdydavo. Šis organizavimo darbas tai buvo lyg ta bibliškoji kova tarp Dovidio ir Galijoto. Palaiptu kitos auto dirbtuvės Detroito buvo suorganizuotos, bet Fordas atkakliai laikėsi ir apie uniją nei užsiminti neleido. Tačiau tokių pasišventusių organizatorių, kaip Bill McKie dėka, 1941 m. pavyko išvesti ir Fordo vergus į streiką. Tai buvo didelė minia, apie 85,000 darbininkų, kuri nusuko sprandą Fordo autokratijai ir padarė galą jo samdytų mušeikų terorui. Darbininkai laikėsi solidarčiai, per dešimtį dienų streikas buvo laimėtas, unija pripažinta ir tuomi baigta unijizuoti visa šio krašto automobilių pramonė.

Dabartiniai automobilistų unijos vadai, tokie, kaip Walter Reuther ir jam panašūs, vargu ar beprisimena tuos pirmuosius unijos pionierius-organizatorius, kaip Bill McKie, kurie nuveikė visą pradžios sunkųjį darbą ir paruošė dirvą vėliau įsigalėjusiai dabatinei “darbo aristokratijai,” imančiai po \$50,000 metinės algos!

Bill McKie biografija, tai puikus žurnalistinis reportažas, nušviečias visą Detroito automobilistų kovos etapą bendrai, o Fordo organizavimą ypatingai. Knygos autorius, ją ruošdamas ir rašydamas, atliko didžiai naudingą ir tikrai girtiną darbą!

DEGANTIS SLĖNYS

Antroji Phillip Bonoskio knyga, tai jo vaikystės laikų novelė “**Degantis Slėnys,**” dar irgi su gana stipriu reportažiniu prieskoniu. “Degantis Slėnys,” tūlu požiūriu, primena

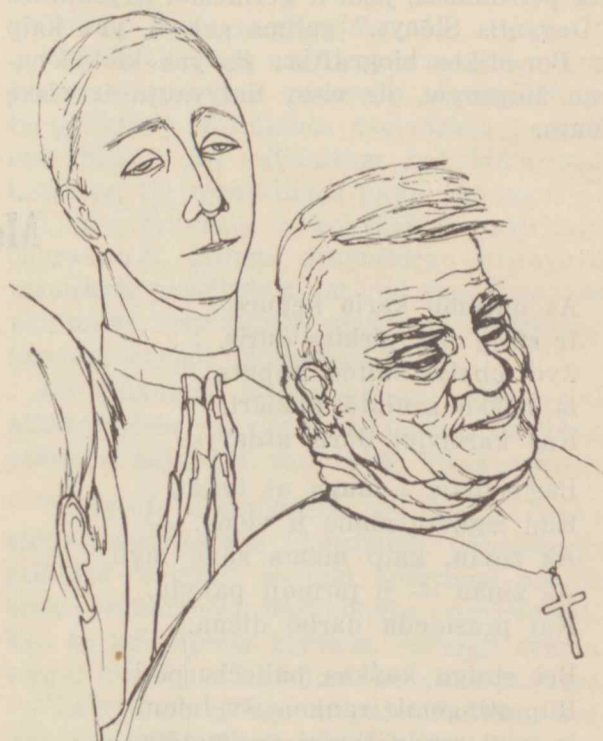
Upton Sinclairio "Raista," kurio autorius numaskavo nepaprastai žiaurias Čikagos skerdyklų darbo sąlygas. Ten Jurgis ir kiti lietuviai vaidina labai svarbų vaidmenį. Phillip Bonoskis savo kūrinyje irgi labai ryškiai ir raiškiai vaizduoja Pensylvanijos plieno darbininkų vergovę, kurioje lietuviai užima nepaskutinę vietą. Benedikto Bulmano personažas turi gana daug autobiografinio atspalvio.

Novelės Vincentas Bulmanis yra viduramžis geležies liejyklų darbininkas, uolus unijistas, laisvamanis ir klasiniai sąmoningas kovotojas. Jisai turi dvokiančiame slėny, vadinamame Hunky Hollow, stubelką ir būrį vaikų. Ten gyvena ir kiti liejyklos darbininkai — balti ir juodi. Vienas Bulmano sūnus, Benediktas, yra labai pamaldus, religingas ir šiaip doroviniai pavyzdingas jaunuolis. Išmokęs "Ministrantūrą," jisai tarnauna klebonui Dahr mišių metu ir ruošiasi mokytis kunigu. Benediktas labai gerbia savo kleboną, kuris žada jį pristatyti vyskupui, o šis jau išrūpina jam vietą klierikų seminarijoje. Benediktas gyvena vilčia, jog kurią nors laimingą dieną jis bus kunigas ir atnašaus mišias, kaip kad dabar atnašauja klebonas Dahr. Kunigystė, tai jo gyvenimo siekinys!

Tačiau jam bręstant, laipsniškai mažėja ir jo naivus religingumas, jo sieloje gema abejonių. Nors jis ir lanko bažnyčią reguliariai, bet jo tikėjimas jau nebepajėgia atsakyti į gyvenimo keliamus klausimus, kurie jį domina. Jis ieško atsakymo maldoje, pasninke, klausia savo kleboną ir dievą, kur yra riba tarp gėrio ir blogio, — bet veltui jo pastangos! Tie klausimai, lyg koks pabaisa Frankensteinas, užvaldo ne tik sąmoningąjį jo gyvenimą, bet ir jo sąmonę ir sapnus. Benediktas, mokydamas savo jaunesnįjį brolių Joey katekizmo, stengiasi jam įdiegti dorybę teisingumo, pasmerkti vagystę ir tt. Čia į pamoką įsikiša jo tėvas ir sarkastiškai puštoniu klausia teologijos tezėse pasikendusį savo sūnų: "Ponas mokytojau: o kai liejyklos savininkai, norėdami atimti iš darbininko praskolintą namelį pavaro jį iš darbo; kai bankininkas, susitaręs su darbdaviu, pareikalauja iš pinigų neturintčio bedarbio gražinti skolą ar atiduoti namelį, —

ar čia ne vagystė? Kas tuomet yra vagystė ir kas yra vagis?" Šį klausimą negali atsakyti ne tik Benediktas, bet ir jo dvasios vadas!

Kai vietoj senstančio prastuolio klebono Dahr vyskupas atsiunčia aristokratiško kilimo kunigą Brumbaugh, jaunas Benediktas pamato dar didesnę prarają tarp bažnyčios, kaip turtingųjų ramsčio, ir dirbančiosios varguomenės. Be to, jis susipažįsta su unijos

Du F. Bonoskio knygos "Degantis Slėnys" charakteriai, kunigas Dahr ir kun. Brumbaugh.

—Piešė May Stevens

organizatorium-komunistu Dobriku, kurio kieti, proletarinio realizmo faktais remti teigimai dar labiau didina Benedikto abejones. Galiau liejyklos darbininkai instinktyviai sukyla, pasislepia miške ir taip "streikuoja," kol kompanijos mušeikos, kariuomenės dalinio padėdami, juos sugaudo ir suvaro vėl į liejyklą. Aišku, taip gaivaliniai vedamas streikas negalėjo privesti prie laimėjimo; jis buvo pralaimėtas. Sugniuozdyti streiką kompanijai padėjo ir naujasis kunigas. Darbininkai neteko namų ir senosios bažnyčios, nes žemė buvo reikalinga kom-

panijai fabriką didinti. Bet už tą paslaugą kompanija klebonui Brambaugh'ui pastatė gražioje vietoje naują bažnyčią, kurią galėtų lankyti ir "geresniosios rūšies" piliečiai!

Streiko metu Benediktas geriau pažįsta ir įvertina savo kovingą tėvą, supranta jo siekimus, susiartina su juo, nejučiomis ir pats įsitraukia į bendrą kovą su kompanija bei jos samdytais mušeikomis. Kunigystei jis tampa abejingas.

Benediktas Bulmanis, tai vyriausias novelės personažas, jisai ir geriausiai išryškintas. "Degantis Slėnys," galima sakyti, yra kaip ir Benedikto biografija: jis yra kiekviena-me žingsnyje, jis visur dalyvauja ir viską mato.

„Degantis Slėnys“ yra labai įdomus ir pamokinantis kūrinys. Iš tuo labiau džiugu jį skaityti, kad tai yra darbas čiagimio pažangaus lietuvių! Paklaustas, ką jis mano kurti ateityje, autorius atsakė, jog bandys tikrovinėm spavom nušviesti gyvenimą vidutinio Amerikos miesto su visais jo kontūrais ir kontrastais, su jo teigiamybėmis ir neigiamybėmis. Tai bus kas nors panašaus į Sinclair Lewiso "Main Streetą" ar "Babbittą," tik, aišku, skirtingos ideologijos, daug platesnio užmojo, gilesnės gyvenimo duomenų analizės, tikslesnio inscenavimo ir ryškesnio klasinės diferencijos pavaizdavimo.

Motina

Aš nusiimu kario kepurę
Ir stoju pas pirkios duris, . . .
Žydi obelys baltos, papurę,
Iš miško saulutė pažiūri,
Kas kareiviui duris atdarys.

Pasibeldžiu į langą aš tyliai,
Kad išgirstų mane ji viena. —
Aš žinau, kaip mama sūnų myli,
Aš žinau — ji pirmoji pakyla,
Kai prasideda darbo diena.

Bet staiga kažkas paliečia petį
Rūpestingomis rankom švelniom,
Ir nors mudu seniai nesimatėm, —
Aš jaučiu giedrą žvilgsnį, tą patį,
Kaip vargingom vaikystės dienom.

Kiek praleido vargų ir nelaimių
Rūpestingoji mano mama! . . .
Neturėjo nei duonos, nei laimės
Prakeiktajame buožiniame kaime,
Ir išrašė jai plaukus šarma.

Aš nekartą iš buožės sugrįžęs
Pailsėti gimtuosiuos namuos,
Pats mačiau, kaip tėveliai nudryžę
sunkų vargo ir priespaudos kryžių
Vilko buožės ir dvaro laukuos.

O dabar. . . o dabar nepažinti

šito kaimo ir šitų laukų. . .
žmonės vargo ir skurdo kankinti
Neša savo širdy šviesią mintį
Neregėtai saulėtų laikų.

Džiaugsmą virpantį motinos žodžiuos,
Džiaugsmą spindintį jos akyse.
Aš matau ir man šiandien atrodo
Lyg atgimęs naujai mūsų sodžius
Su gyvenimo nauja dvasia.

O iš motinos lūpų vis plaukia
Naujo darbo laimingi vaizdai, —
Ir kaip jos brigada ruošė lauką,
Kad už darbą ji ordino laukia,
Ir nukaista jai laime veidai.

Ji pavaikščiot po kaimą pakviečia
Ir pasiūlo apeiti laukus,
Kad aš pats pamatyti galėčiau,
Kaip gyvena dabar kolūkiečiai,
Ir koks šiomet bus derlius puikus.

Nusišypsoms mudu džiaugsmingai,
Plaukia gyslom gaivi šilima. —
Mums džiugu, kad bus metai derlingi,
Ir kad mudu abu atsakingi
Tėvynei. Ir aš ir mama.

Juozas Macevičius

Lietuvoje dramos meno problemos

Medžiaginio gyvenimo lygio kilimas įgalina Lietuvos žmones ir jų vadovybę daugiau dėmesio kreipti į meną, į sportą, į visus kultūrinius poreikius. Šiuo tarpu, matyt, giliai ir plačiai nagrinėjamas teatras ir jo problemos. Reiškiamas nepasitenkinimas tuo, kas yra nuveikta bei pasiekta dramos mene. Rimtai kritikuojami dramaturgai ir jų kūryba. Nuodugnai lukštenami toje kūryboje apsidėję dideli trūkumai.

Berods pačioje 1953 pabaigoje Vilniuje įvyko Lietuvos tarybinių rašytojų sąjungos valdybos praplėstas posėdis. Jame buvo svarstyta "klausimas dėl tarybinės lietuvių dramaturgijos išsivystymo." Pasak Vilniaus Tiesos (1954 m. sausio 9 d.), "šiam posėdyje buvo jaučiamas susirūpinimas esama mūsų dramaturgijos bukle." Kodėl?

"Respublikos gyvenime pokario metais įvyko istoriniai pakitimai," rašo Tiesa. "Socialistinė santvarka galūtinai laimėjo tiek mieste, tiek kaime. Išaugo ir subrendo mūsų respublikoje nauji žmonės, kurių dvasinis gyvenimas nepaprastai įvairus ir turtingas. Bet mūsų pasiekimai atėjo ne savaime. Jie buvo iškovoti atkalkioje kovoje prieš sutriuškintas išnaudotojiškas klases, prieš buržuazinę ideologiją. Kiekvienas naujas mūsų žingsnis pirmyn kelių į komunizmą neįmanomas be kasdieninės kovos prieš tai, kas sena. Tuo tarpu respublikos teatrų scenose, kaip tai buvo pažymėta išstojimuose plenumė, pasigendama naujų pjesių, pavaizduojančių tarybinių žmonių kovą už komunizmo pergalę, kurios meniškais paveikslais atspindėtų tikrovę, giliai jaudintų žiūrovą.

"Vienas iš svarbiųjų daugelio pjesių trūkumų yra tai, kad kai kurie mūsų dramaturgai nekelia probleminių klausimų, prieštaravimų ir konfliktų, neįžvelgia rytdienos daigų. Negalima pamiršti, jog gyvenimo pažinimas tai nėra pavaizdavimas to ar kito, neretai atsitiktinio, įvykio ar fakto. Dramaturgas turi gerai suvokti vykstančių įvykių esmę, jų kryptingumą ir vystymąsi bei visa tai parodyti meniniais paveikslais. Dramaturgas negali būti stebėtojas, jis pats turi

aktyviai savo kūriniais stengtis veikti gyvenimą. Tai reikalauja iš dramaturgų gero, gilaus tikrovės pažinimo, o to kaip tik dažnai ir trūksta mūsų dramaturgijai.

"Nepakankamas gyvenimo pažinimas kaip tik ir yra priežastis rimtų trūkumų J. Baltušio pjesėje 'Anksti ryteli.'"

Toliau Tiesa nagrinėja:

"Mūsų žiūrovas nori teatre matyti pjeses, kurios visapusiškai parodytų turtingą tarybinę tikrovę. Kolūkinės santvarkos pergalė respublikoje tai milžiniškas kokybinis pasikeitimas, tai atsiradimas naujo žmogaus su naujais bruožais ir kokybiškai skirtingu charakteriu. Kilnus dramaturgo uždavinys meniškais paveikslais parodyt tuos įvykusius pakitimus respublikos gyvenime, atskleisti tarybinį žmogų pilnumoje."

Už trūkumus ir atsilikimus didelę dalį atsakomybės turi pasiimti Lietuvos tarybinių rašytojų sąjungos vadovybė. Tiesa sako:

"Rašytojų organizacija vis dar maža užsiima meistriškumo klausimais. Dramaturgų sekcijos rengiami kūriniai aptarimai neretai buvo organizuoti paskubomis, paviršutiniškai, be principinės kritikos. Jaunieji dramaturgai nusiskundžia silpna sekcijos pagalba.

"Rašytojų sąjunga nepatenkinamai bendradarbiauja su teatrais. Tik pavieniai dramaturgai sistematingai dirba su teatrų kolektyvais. Tuo pat laiku reikia pažymėti, kad ir respublikos teatrai turi rodyti daugiau pastangų, kad įtrauktų rašytojus į bendradarbiavimą."

Neatliko savo pareigų dėl dramos meno ir valdiškoji Kultūros ministerija ir susilaukia nuo Tiesos tokios kritinės pastabos:

"Plenume iškilo, jog Kultūros ministerijos meno reikalų vyriausioji valdyba rodo pernelyg didelį neryžtingumą svarstant gautąsias pjeses. Meno reikalų vyriausioje valdyboje po keletą metų užsiguli kai kurios pjesės be jokios eigos. Neužsiima ji reikiamai ir organizaciniu darbu peržiūrint bei atnaujinant kai kurias pjeses teatrams bei saviveiklai."

Mičiurino gyvenimas ir darbai

Prof. T. IVANAUSKAS

Lietuvoje yra gan palankios sąlygos sodams veisti, ypač obelims auginti. Drėgnas jūros klimatas su palyginti nešalta žiema, kalkingos ir molingos dirvos sudaro visas sąlygas sodininkystei klestėti. Sodai paplitę Lietuvoje nuo senų laikų, o sodininkystė yra mėgiama gyventojų. Lietuva davė net keletą mokslininkų šioje srityje: Strumilą, Montvilą, Jančeskį, Hrebnickį. Lietuvoje atsirado vertingos nuosavos vaismedžių veislės, kaip obuoliai Pepinka, Rudens dryžėtas, Lietuvos saldiniai, iš kriaušių Sapieginė, Dulė, iš vyšnių — garsioji Žagarvyšnė ir kt. Dar buržuazijos valdymo laikais, nepaisant griežtos užtvaros, sudarytos tarp Lietuvos ir Tarybų Sąjungos, į Lietuvą visokiais aplinkiniais keliais pateko ne tik didžiojo pomologo Mičiurino veikalai, bet ir jo sukurtos naujos vaismedžių veislės. Mūsų respublikoj galima rasti mičiurininį veislių medžių daugiau kaip 20 metų amžiaus. Dabar drąsiai galime sakyti, kad Mičiurino vardas Lietuvoje ypatingai populiarus.

Mičiurino veikalų rinkinio lietuviško vertimo Lietuvos visuomenė laukė jau seniai, tad pasirodžiusią jo rinktinių raštų knygą tenka tik sveikinti.

I. Mičiurino "Rinktinius Raštus" lietuvių kalbon išvertė agr. J. Jonynas ir A. Žukas, o išleido Lietuvos Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.

Skaitydamas biografinius šaltinius, liečiančius Mičiur. gyvenimą, didžiai nustembi išsąmoninęs milžinišką jo atliktą darbą nepaprastai sunkiomis gyvenimo sąlygomis. "Per visą mano ilgametę veiklą vaisinių augalų veislėms gerinti vidurinėje Rusijoje aš negaudavau už savo triūsą nei tūkstantinės algos, nei, juo labiau, kokios nors valstybinės pašalpos ar paramos. . . Kelis kartus siunčiau mūsų žemdirbystės departmentui pranešimus, kuriuose stengiausi išaiškinti, kaip svarbu ir būtina pagerinti bei papildy-

ti mūsų vaisinių augalų asortimentus, išvedant savo vietines veisles. . . bet iš tų pranešimų nieko neišėjo. Pagaliau, dabar jau ir vėlu, — metai praėjo ir jėgos išseko." Šios kartumo pilnos Mičiurino eilutės parašytos 1914 metais. Oficialių mokslininkų paniekintas, jis pasišalina į savo medelyną ir ten vienu vienas tęsia savo mėgiamąjį darbą, o naktį užimtas korespondencija, kurios taip daug, kad atsakymai į laiškus nusitęsia keliais mėnesiais.

Ir štai 1917 metai! Ugningu viesulu praūžė spalio mėnesio įvykiai Rusijos žemėje. Į negrįžtamą praeitį pasinėrę geležiniai pančiai, uždėti ant žmogaus darbo ir proto. Išvaduotas iš šių pančių, Mičiurinas pajuto antrą jaunatvę, nes revoliucija iš pagrindų pakeitė jo gyvenimą. 1918 metais žemės ūkio Komisariatas paėmė savo globon jo medelyną, o 1922 metais Leninas, susidomėjęs jo darbais, pareikalavo pranešimo apie jo eksperimentinius darbus. Mičiuriną taip pat du kartus aplankė M. I. Kalininas. 1923 metais už eksponatus visos Rusijos žemės ūkio parodoje Mičiurinui buvo suteikta aukščiausia dovana. 1925 metais, ryšium su 50 metų mokslinio darbo sukaktimi, Mičiurinas buvo apdovanotas ordinu. 1929 metais iš spaudos išėjo Mičiurino knyga "Penkių dešimtų metų darbo išdavos." 1932 metais Mičiurino gyvenamas miestas Kozlovas buvo pavadintas Mičiurinsku. Čia vyriausybės nutarimu įkurta Centrinė genetikos laboratorija. Tyrimų institutas su daugybe zonalinių stočių, aukštoji mokykla, technikumai, tarybiniai ūkiai-sodai su didžiausiais apsodintais plotais. VCIK'o nutarimu, Mičiurinas apdovanotas nusipelnusio mokslo darbuotojo titulu, o Mokslų akademija išrinko jį garbės nariu.

Ką gi padarė mokslui ir praktikai Mičiurinas? Už ką jį taip gerbia Tarybų Sąjungos tautos? Į šį klausimą atsako I. V. Mičiurino

“Rinktiniai raštai,” dabar išėję lietuvių kalba.

Mičiurinas sukūrė daugiau kaip tris šimtus naujų augalų veislių, parengė metodus naujoms augalų veislėms išvesti ir tuo padėjo pagrindus tarybiniam agrobiologijos mokslui. Jo darbai įgalina pakelti į naują, aukštesnį laipsnį visą mokslą apie gyvojo pasaulio vystymąsi.

Mičiurinas ne tik gerindavo esamąjį vaismedžių asortimentą. Ne! Jis kūrė šiaurės klimato sąlygose tokius augalus, kurie šiaip galėjo augti tik šiltuose pietų kraštuose. Jis užaugino aukštos vertės vyšnių, kriaušių, obelių, slyvų veislės, kurių anksčiau nebuvo ne tik šiaurinėse, bet ir vidurinėse Rusijos zonose. Šios jo sukurtos veislės sparčiai paplito ne tik Rusijoje, bet ir kituose kraštuose.

Žymi naujai išleistos knygos dalis (apie 200 puslapių) paskirta Mičiurino veislių aprašymui ir, kas svarbiausia, jų išvedimo procesui. Nesibaigiamą eilę seka obelių veislės, ir tenka stebėtis Mičiurino ištverme bei fantazija, kuriant šias įvairias veisles.

Remiantis Mičiurino metodais, nukeliama į šiaurę sodų riba, sodininkystė plinta Sibire, virsdama iš siauro mėgėjų darbo plačia liaudies ūkio šaka.

Kaip mes matome iš Mičiurino veikalo, savo veiklos pradžioje jis nutarė kurti naujas veisles, manydamas, kad net šiltų kraštų augalus gali pakeisti savo prigimtį, prisitaikyti šaltam klimatui. Bet jis greit suprato savo klaidą ir remdamasis savo gausiais darbais, jis prieina išvadų, kad paprastas perkėlimas negali duoti naujų veislių.

Nagrindamas sudėtingus biologinius reiškinius, susijusius su hibridizacija, Mičiurinas sudarė visai naujus metodus naujoms veislėms išvesti. Tie metodai nebuvo anksčiau žinomi nei biologijos mokslo srityje, nei selekcijos praktikoje. Jie smulkiai aprašomi recenzuojamoje knygoje.

Didi yra praktinė ir teorinė Mičiurino veikalų reikšmė. Jis išplėtė geografines sodininkystės ribas, jis parodė, kaip galima perdirbti augalą, kaip galima reformuoti jo prigimtį. Savo praktikoje jis rėmėsi pažangiausiu ano laiko mokslu-darvinizmu, bet kartu

jis padarė ir žymų įnašą į šį mokslą, jis padarė jį dinamišką, kūrybinį.

Mičiurino veikalų pasirodymas lietuvių kalba yra žymus įvykis Lietuvos gamtininkų, sodininkų gyvenime. Jis sudaro sąlygas dar labiau plisti mūsų respublikoje nemirštamoms Mičiurino idėjoms, kurios niekuomet nenustos savo reikšmės ir visuomet duos vaisius tikra šio žodžio prasme.

Daina apie revoliuciją

Aušroje, užružėje šaltojoj
Eidamas per rūškanus laukus,
Aš užuitas vargas artojas
Sėjau duoną su gėla perpus.

Tavo pėdsakų mieste ir sodžiuoj
Aš tamsoj ieškojau apčiuopom,
Šimtmečiais tavęs aš laukiau godžiai,
Šaukdavau tave liūdnom dainom.

Ir vėšiais vidurnakčiais dūmojau
Tavo godą, laukdamas tavęs;
Ir nekart su šautuvu išjojau
Dėl tavęs į kruvinas kovas.

Pro tamsius miškus, pro girią tankią
Ilgėsi tu mano pajutai
Ir viena per tūkstantmečius — ranką
Tu valstiečiui ištiesei karštai.

Ir nušvito laimė pirmą kartą
Mūs lūšnelėj—mūs skurdžiuos namuos.
Išgirdau aš savo tikrą vardą
Pirmą kartą iš tavęs pirmos.

Tavo meilės lydymas į kelią,
Tavo rankų glostomų švelnių,
Praeinu aš per Tarybų šalį —
Šeimininkas dirvų, vandenų.

Nežinau, kiek upių aš praeisiu,
Kiek laukų, paskendusiu žieduos,
Tik žinau, kad niekam nebeleisiu
Aš tavęs nuskriausti — niekados!

M. Isakovskis

Vertė Vyt. Bložė

DIENRAŠTIS "LAISVĖ": IŠ TOLI IR ARTI

ANYKŠTĖNAS

"Šiomet sukanka 35 metai kaip LAISVĖ pradėjo išeidinėti dienraščiu. Spausdiname šį trumpą rašinį sąryšyje su to mūsų senesniojo ir didesniojo bendrininko jubiliejumi.

—Red.

Kartą mano draugas Anykščių vidurinės mokyklos ketvirtoje klasėje grįžęs iš atostogų atsivežė "keistą" laikraštį. Tas laikraštis buvo lietuviškas, bet spausdinamas ne Lietuvoje, o tolimoje Amerikoje. Išvaizda to laikraščio buvo mums keista: formatas didelis palyginant su Lietuvos laikraščiais, o raidės kaip vaikų skaitymuose — apie dvigubo didumo kaip vietinių laikraščių.

Bet kas buvo keisčiausia, tai to laikraščio kalba. Atsimenu, kaip mes būrelyje susirinkę skaitėme paskutinio puslapio skelbimus. Neatsimenu tiksliai žodžių, bet turėjome gardaus juoko. Bet mūsų juokas pavirto rimtu susidomėjimu, kuomet skaitėm žinias ir straipsnius. Tiesa, ir ten kalboje sutikome kas mums atrodė didžiausiomis keistenybėmis. Bet turinys, — ah, turinys buvo lyg šviežias vėjelis tvankų vasaros vidudienį.

"Streikierių reikalavimai yra teisėti ir turi būti remiami visų padorių darbo žmonių," sakė vienas straipsnis.

"Darbininkų Literatūros Draugija rengia proletarinio poeto Juliaus Janonio minėjimą," sakė pranešimas.

"Negrų masių kova prieš diskriminaciją yra dalis bendros kovos už pažangą," skaitėme kitur. Tai buvo 1935-ti metai, smetoninio režimo Lietuvoje patys pilniausi. Mes buvome pripratę prie "Lietuvos Aido" tautininkiškos bombastikos, "Ryto" bažnytiniai-reakcinių litanijų, "Lietuvos Žinių" švelnios vos vos pastebimos kritikos prieš "oficiozą" ir "valdančią partiją." Bet matyti spaudoje, — juoda ant balto, — apie streikus, apie kovas, apie kokias tai darbininkų literatūros draugijas, buvo kas tai naujai jaudinančio, kas tai beveik neįtikėtina.

Tą pačią dieną mano draugas buvo pašauktas į mokytojų kambarį, kur "Laisvė,"

kaip vadinas tas laikraštis, buvo konfiskuota. Po kelių dienų laikraštis jam buvo grąžintas, su įsakymu neštis namo ir daugiau nerodyti niekam.

Vėliau apie "Laisvę" teko plačiau sužinoti. Sužinojau, kad tai senokai išeinantis Amerikos lietuvių darbininkiškas laikraštis, kuris spausdinamas New Yorko priemiestyje vardu Brooklynas, kad tai vienas kelių Amerikos lietuvių dienraščių ir t.t. Išivaizdavau tą laikraštį išdėstytą kioskuose didžiajame New Yorke po dangorėžiais, skaitomą lietuvių darbininkų, kaip juos išivaizdavau pagal Sinclairio "Raistą."

—o—

Ir vieną gražią dieną važiauvau link "Laisvės" leidyklos. Buvau jau, žinoma, Amerikoje, į kurią atvykau 1939 metų pradžioje. Tai buvo tik kelios dienos po atvykimo į šią šalį. Sėdau į požeminį traukinį, kuris mane vešias į tą Brooklyną, ir užsukiu į "Laisvę."

Lietuvoje mačiau dviejų laikraščių redakcinius kabinetus. "Lietuvos žinių" Kaune (kur nunešiau eilėraščių, kuris buvo nepriimtas kaip per kairus) ir "Liet. Aido" Pažanegos ištaikinguose rūmuose (del smalsumo). Nepergalvodamas maniau rasiąs "Laisvę" kiek panašiai įkurtą, — tiesa, darbininkiškas laikraštis, bet, pagaliau, — turtingesnis kraštas.

Išlipus iš pagrindinio traukinio paaiškėjo, kad tas laikraštis, kurį pirmą kartą mačiau Anykščiuose, spausdinamas vietoje, kuri visai visai nepanaši į Laisvės Alejos Pažanegos rūmus. Ne, čia "Laisvę" radau įspaustą tarp niūrių pilkų pastatų, itališkų mažų krautuvėlių, apleistų sinagogų, pigių dulkėtų valgyklų.

"Labas," sakiau, "ar čia 'Laisvė'?"

Apsižvalgiau. Mano žvilgsnis sustojo ant stiklinių puodų eilės, kurie buvo pilni kokio tai gelsvo dalyko. Užrašai sakė: "Lietuviškas medus." Ant administracijos stalo gulėjo riebi katė. . .

"Taip, čia 'Laisvė,' drauge. . ."

Ir taip susipažinau su laikraščiu, kuris man keistas atrodė pirmą kartą pamačius Lietuvos mokykloje.

—o—

Daug metų prabėgo nuo to laiko. Žinau dabar „Laisvę,” galima sakyti, kaip savo penkius pirštus. Žinau jos toną ir klaidas, jos draugišką, beveik šeimynišką atmosferą ir prasprukstančius naivumus, jos korespondencijas, kuriose mainieriai ir siuvėjai pasakoja, kas dedasi jų miestuose, jos logiškus kovingus vedamuosius, kurie vadinasi „editorialais,” jos metropazą, kuris vadinamas „laužytoju,” jos redakciją, kuri vadinasi ir „štabu,” jos administratorių, kuis vadinasi „gaspadoriumi,” jos vėjus, jos pikni-

kus, jos vargus, jos džiaugsmus.

Girdėjau darbininkes moteris kalbant apie „mūsų Laisvutę,” ir mačiau fašistinius pikietininkus, kurie iškaboje ją vadina „Stal-laiva.” Mačiau ją skaitomą dženitoriaus rūsyje ir anglies miestelyje, ir mačiau ją kroskuose Brooklyno biednuomenės kvartalų širdyje.

Ji jau ne toje vietoje, kur ją užtikau, ir ant administratoriaus stalo dabar katės su žvake nerastum, bet jūs dar joje galite pirkti medaus.

Ir ji tebetarnauja darbo klasei.

Ko kito jai linkėti, jeigu ne ilgiausių metų?

LAISVAMANIO GYVENIMAS IR KLAIDA

MIKAS DETROITETIS

Atydžiai perskaičiau Dr. A. Petrikos ilgą straipsnį šviesoje (Nr. 4, 1953 m.) apie Kazio Steponavičiaus gyvenimą, sirgimą ir mirtį, ir kaip jis buvo palaidotas. Reikia sutikti su Dr. Petrikos išvedžiojimais, kad Steponavičius buvo laisvamanis, nepageidavo, kad kai jis numirs, būtų palaidotas su bažnytinėmis apeigomis ir t. t. Tačiau yra nepateisinamas dalykas, kad jis gyvas būdamas ir draugaudamas su Sixty Klubo nariais katalikais ir su kitais asmenimis, — bijojo pasirodyti, kad jis yra laisvamanis, kad jis netiki religiniams prietarams. Kokia gi buvo priežastis? Jokios nebuvo! Gudrūs biznieriiai, aplinkybių verčiami, nei su vienu nediskusuoja apie jokių klausimus; jie žiūri tik savo biznio, — jiems visi „geri,” o ką jie mano, tai kitas klausimas. Bet Steponavičius, kai draugavo su Sixty Klubo nariais ir kai galūtinai pasidavė kunigų nelaisvėn, jokio biznio (vertelgystės) nebeturėjo. Bet čia vėl yra pasiteisinimas, kad jis nenorėjo užrūstinti savo tikinčią žmoną ir visus giminės katalikus. O žmona ir giminės, būdami religiniais, palaidojo jį su kunigo patepimais. Ištikrųjų, čia ne Steponavičiaus kaltė, bet likusių gyvųjų: jo žmonos ir jo draugų. Kodėl jo draugai nebandė pasikalbėti su jo žmona, pertikrinti ją, kad reikia laidoti lais-

vai, taip, koks jis buvo? Kiekviena žmona, mirties liūdėsio valandoje, nebegali susivokti, kaip ir kas reikia daryti.

Čia nėra tokio baisaus dalyko, bet tik padaryta žala laisvamaniams. Mes žinome, kad Steponavičius buvo geras žmogus, geras laisvamanis. Bet klaida buvo tame, kad jis, gyvas būdamas, nesistengė padaryti kitus laisvamaniais.

Ne vienas Steponavičius pakliuvo kunigų —dievų nelaisvėn. Kaip Dr. A. Petrika sako, būna atsitikimų, kad pora apsiveda ir būna skirtingų įsitikinimų: vienas laisvai protaujantis, kitas religinis. Ir taip jiedu gyvena visą gyvenimą iki mirties. Mat, dėl „meilės” nenori kalbėtis apie religiją, apie kunigų pasielgimus, kodėl jie stengiasi laikyti žmones religiniais ir t. t.

Žinau kelioliką atsitikimų, kad vyras buvo laisvamanis, o žmona religinė; ji eidavo bažnyčion, duodavo kunigui visokias „almūžnas,” o vyras ne. Negana to, dar tasai vyras laisvamanis dėl „meilės” nuveža savo žmoną bažnyčion pasimelsti, bet pats bažnyčion neina. O po maldų vėl jis važiuoja prie bažnyčios pasiimti savo žmoną ir parvežti ją į namus. Tačiau, tas pats vyras laisvamanis niekad nepavadina savo žmoną eiti į prakalbas, į progresyvių parengimus, nepa-

taria-nepaprašo, kad ji paskaitytų atitinkamą knygą, arba kad paskaitytų laikraščius, o paskui turėti su ja diskusijas-pasikalbėjimą apie ką ji paskaitė, arba girdėjo prakalbose. Jei žmona, arba artimi giminės, nenori ar negali gerai skaityt, tai pats skaityk ir paprašyk, kad jie pasiklausytų, o paskui atsargiai, neįžeidžiančiai jų, paaiškink, kaip religijos nesutinka su mokslu, kas jas išgalvojo ir kam jos reikalingos. Yra daug literatūros apie religijas, taipgi laikraščiuose telpa žinių apie senovės iškasenas—atradimus daiktų, gyvūnų ir žmonių kaulus, gyvenusių daug seniau, negu vadinamas dievas sutvėrė pasaulį, — kaip kunigai su savo religijomis urodo. Tokias žinias apie mokslininkų atradimus tuojau perskaityk savo tikinčiai žmonai, giminaičiams, vaikams arba draugams, ir gražiai išaiškink tuos faktus. Paaiškink, kad ir mūsų protėviai nebuvo katalikais, neigi krikščionimis, — jie buvo pagonys, netikėjo krikščionių dievams nei velniams.

Prie kiekvienos progos kalbėkis ir kalbėkis su savo žmona ir su vaikais apie išgalvotus religinius dalykus, ir pamatysi, kaip jie pradės krypti geron pusėn, — jie pradės galvoti, ir nebebijos, kad numirus jų dūšias gali velnias pasigrobt. Tuomet ir vyras laisvamanis numiręs nebebus laidojamas su bažnytinėmis apeigomis, ir nebereikės duoti kunigui pinigų, kad "išgelbėtų jo dūšią."

Negalimas daiktas, kad vyras laisvamanis negalėtų pertikrinti savo religinę žmoną arba augančius vaikus ir ištraukti juos iš religinių prietarų. Tik reikia netingėti, reikia pasišventimo, kantrybės. O kai tūli laisvamaniai tingi, nieko nepaiso, tai dėl tos jų klaidos, jiems numirus ir tampo juos kunigas.

Suprantama, mirusiam tas nieko nereikia, bet likusiems gyviems, matant tokius dalykus, yra skaudu, nes tuomi parodoma, kad, ot, buvo laisvamanis, bet mirdamas "susiprato ir atsivertė prie dievo." Tai parodymas, kad ir visi kiti turi būti religi-

niais ir "nerūstinti pono dievo." O kad dievas neužpyktų, turi klausyti kunigų. Gi kunigai, kaip visi žino, visuomet eina su išnaudotojais prieš liaudį.

Amerika, kaip jau žinoma, religijų klausimu yra laisva šalis, — bažnyčia atskirta nuo valstybės; čia gali apsivesti be kunigo, tik pas teisėją; vaikai gimsta, gali jų nekrikštyti; numirusius gali laidoti laisvai, be bažnytinių apeigų. Daug žmonių taip ir daro, ir niekas jų už tai nepersekioja.

Reikia daug, labai daug darbo, kad ištraukti žmoniją iš nežinystės, iš tamsos.

KRIST, DONELAITIS IR JO "METAI"

(Tąsa nuo 4-to pusl.)

puikios perspektyvos K. Donelaičio kūrybiam palikimui giliai išnagrinėti ir įvertinti, pirmojo lietuvių literatūros klasiko kūriniam plačiai paskleisti. "Metai" jau tris kartus išleisti masiniais tiražais. Didžiojo karo metais poetas D. Brodskis išvertė poemą į rusų kalbą. Tai buvo didelis įvykis lietuvių kultūros istorijoje. Dabar jau yra trys "Metų" leidimai rusų kalba. Poema verčiama ir į kitų mūsų šalies tautų kalbas.

Klasikinė K. Donelaičio poema, pasakojanti apie buvusius Lietuvos liaudies vargus, demaskuojanti jos engėjus ir pavergėjus, jų supuvusią moralę, šiandien yra ypač artima ir suprantama Liet. darbo žmonėms, padeda jiems dar giliau įsisamoninti mūsų tikrovės didingumą.

L. AURYNAS STUOKA-GUCEVIČIUS

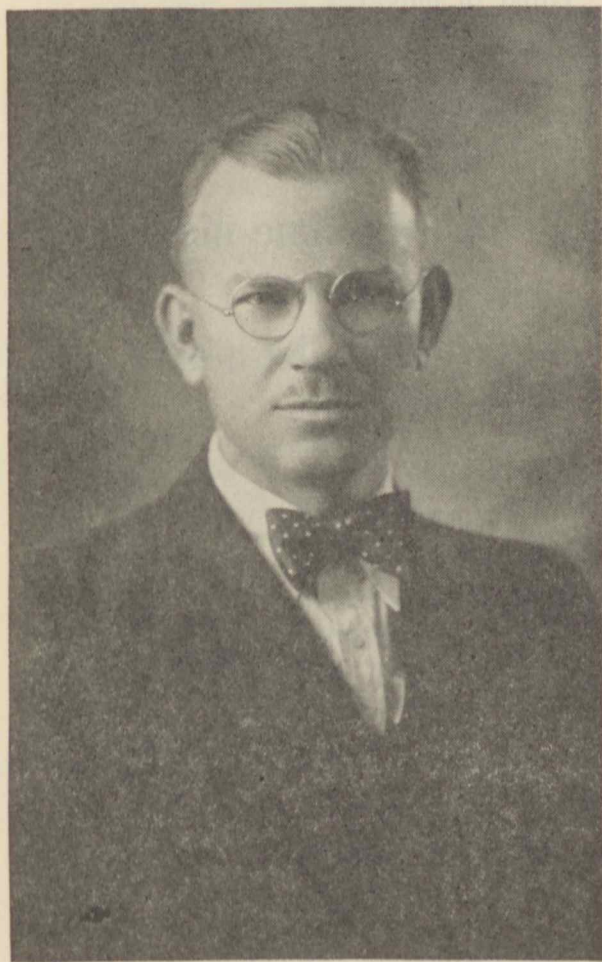
(Tąsa nuo 10-to pusl.)

šmę, kurios įtakoje iki mūsų dienų išsilaikė vėlnietišku krosnių geros savybės, plačiai žinomos ir šiuolaikinėje krosnių statyboje.

Badžiauninko sūnus Laurynas Stuoka-Gucevičius, įžymus architektas, kovotojas už savo liaudies išsivadavimą, yra brangus, kaip taurus patrijotas, įkūnijęs savo kūryboje ir veikloje kilnius liaudies siekimus.

POETO STASIO JASILIONIO EILĒRAŠČIAI

Neseniai nabašninko Stasio Jasilionio našlė Paulina Jasilionienė ģteikė mums didoką pluoštą eilėraščių. Ħinai uos radusi paties poeto vienon vieton sudėtus. Gyvas būdamas poetas išsireikšdavęs, kad gal kada nors ģis pats pasirūpinsiąs ģų išleidimu knygoje. Mirtis, matyt, sutrukdė jo užmojį.

Poetas Stasys Jasilionis

Eilėraščiai nedatuoti, todėl sunku pasakyti, kuriais laikotarpiais ģie buvo sukurti. Taip pat nežinia, kurie ģų yra tilpė mūsų periodinėje spaudoje bei poeto eilėraščių rinkiniuose, o kurie netilpė niekur.

Todėl dedame švieson iš eilės taip, kaip mums pridavė Paulina Jasilionienė. Kita ģų dalis tilps sekamuose žurnalo numeriuose.

Stasys Jasilionis buvo didelo masto poetas-dainius. Tai parodo, kad ir šitie jo eilėraščiai. Kai kurie ģų lengvai dainuojasi. Kai kurie ģų kvėpuoja prakilniąja darbinikiška dvasia. Juos skaitydami ne tik šiltai prisimename tą ģžymųjį Amerikos lietuvių poeta-dainių, kaip veikėją ir draugą, kurie turėjome garbės su juomi turėti artimą pažintį, bet taipgi pakeliame savo ūpą ir ryžtą nesuklupti kelyje, nepasiduoti gadynės sunkumams, neišmesti iš rankų pažangos vėliavos.

Esame didžiai dėkingi Paulinai Jasilionienei už pavedimą mums šiuos Stasio eilėraščius pateikti Amerikos lietuvių plačiajai visuomenei. — **Redakcija.**

Praeis

Praeis diena, praeis naktis,
Vėl naujas rytas švis,
Tik laisvės rūmo mums duris
Ar kas atidarys?

O buvo laisvė prakilni,
Ir džiaugsmas lietė mus,
Bet ģą suvaržė — liūsk, žmogau,
Be jos — kentėk skausmus.

Suvaržė žmonės tie pikti,
Vergėjų ta gauja, —
Numatė — laisvėj greitai švis
Gerovė mums nauja.

Tačiau dėl laisvės eis kova,
Varžtai kol sutrupės, —
Kas laisvę juto, tas be jos
Nerims ir netylės.

Praeis diena, praeis naktis,
Ir naujas rytas švis,
Duris ģ laisvę mūs jėga
Išlauš, atidarys!

O, žydėkie, brangi

Vaikštinėjau kálnais ir gėlių lankomis
Ir bandžiau susirast tokią gėlę, kaip tu,
Bet nevyko, oi, ne — neradau tau lygios,

Ir nevyks, nors ir žvelgiu vėl žvilgsniu ki-
[tu.

žibuoklėlė graži, ir graži radasta,
O taip pat gi graži lelijėlė vandens,
Bet nelygios jos tau — jos nužydi umai,
Jos negali palaukt net vėlyvo rudens.

Rožės žiedas gražus, bet nelygsta jis tau,
Trūkumelį surasti — sunkumo nebus.
Ak, žinau — nerasiu tau lygios, oi, ne-ne,
Darželius nors apeisiu visus, o visus.

Tu—tai žiedas širdies, tu—tai žiedas akių,
Visuomet man minty, visuomet gražu-
[me, —

Ir plačioj viešamoj tu vis žydi graži,
Lygiai žydi ir paslėpta jausme.

O, žydėkie, brangi, tegul mato visi,
Tegul širdys visų semti džiaugsmą ne-
[liaus, —

Gi manieji žvilgsniai—paslapčia, iš toli,
Dieną naktį tavęp vis skubės, vis keliaus!

Pinigas

Čia pinigas kalba
Ir pinigas tyli,
Jeį pinigą mato —
Ir draugas pamyli.

Be pinigo niekam
Tu būni netikęs,
Visi tau pasako:
Tu suskis, tu plikis.

Jeį saujos skambučių
Tu sau neturėsi,
Numiręs nei dievo
Regėt negalėsi.

Tik keploj ugningą
Sau vietą tegausi,
Ir smalą per amžius
Ragausi, ragausi. . .

Dlg. 1-2—19.

Pabusk

Pabusk, pabusk, močiute žeme,
Pavasaris jau čia,
Gėles sagstykis ant krūtinės,
Budėk diena, nakčia.

Giedoriai paukščiai jau sugrižę,
Jie čiulba smagumus,
Išeit į lauką — pasidžiaugti
Jau ruošiasi žmogus.

Kai naktį trunkėsi perkūnas,
Garsai dundėjo čia,
Tave gaivumo vėjas lietė,
Tau tarė ką slapčia.

Ar tu klausei, močiute žeme,
Ar tu girdėjai tai?
Gal nebuvai dar atsibudus, —
Giliai tu įmigai?!

Bet bus gana miegoti, — buskie!
Pavasaris gaivus
Jau žada, kužda tau į ausį:
“Piršliai čia greitai bus!”

Pasodinkime medelį

Pasodinkime medelį,
Pasodinkime viltį,
Kad rytojaus skaisčioj saulėj
Imtų augti, kilti.

Pasodinkime medelį,
Kad vaisius augintų,
Kad gyvenimo tuštumą
Jis mums padabintų.

Pasodinkime medelį,
Bus ko pažiūrėti, —
O ir lauksim, kad jis duotų
Vaisių pilną rėtį.

Pasodinkime medelį,
Te jisai lapoja,
Ir prieš viesulą ir audrą
Mumis užsistoja.

Pasodinkime medelį,
Bus gražus pavėsis,
Ir senukai ir jaunuoliai
Juomi tik žavėsis!

Pabėgėliams

Nemanykite, broliai puikuoliai,
Kad jums saulė tekės vakaruos,
Ar kad jūsų ponybę kas gerbia,
Ar kaip nacių tarnus — jus paguos.
Ne, ne jums pagarba juk priklausu, —

Jūsų vertė žmonijoj žema, —
Juodus darbus jūs dirbot tėvynėj,
Jums likimas tebus — sutema.

Jūs fašizmą norėjot apginti,
Savo broliams jūs kasėt kapus, —
Bet sukliuvo fašistinis žygis,
Ko jūs siekėte — to jau nebus.

Jūs padėjot tėvynę sugriauti,
Ir nubėgot toli nuo namų,
Bet neradote laimės tikėtos,
Ir nerasit tarpe svetimų.

Jūs geri, jeigu turite jėgą,
Išnaudoti kai kas jus paims.
Tik tikros atjautos jūs nerasit, —
Ir siela prasikaltus — nerims.

Veltui skundžiatės, keikiat likimą,
Kuomet esate patys kalti,
Ką pasėjot, tai patys ir piaukit,
Negi piaus jums atėję kiti!

Visokios godos

I

Ir šaltinis jums ne šaltas,
Ir dienos neapniūkę,
Mintis kai žvelgia platų
Visuomeninį ūkį.

Ir darbas neįkyra,
Jei noriai jo imiesi, —
Juk einam pasitikti
Vilionių saulę šviesią!

II

Tai kas, kad šaltis dūksta,
Kad pyška medžiai, tvoros, —
Žiemos dienų nekeiksi,
Kad jos yra nedoros.

Ateis vėl dienos gražios, —
Ir tai ne man tik rodos, —
Ir sklys balsais paukštelių
Pavasarinės Godos.

III

Prašvilps žiema, ir šaltos dienos
Į tolį bėgs — nusiskubės,
Ir sveikins mus malonios gėlės, —
Žiedais naujučiais jos žydės.

Ir dvelks pavasario vėjelis,
Ir naujos godos mus lankys, —
Jei būsi gero kam padaręs,
Tau ačiū jis dažnai sakys!

IV.

Gal žodis rūstus tavęp tartas,
Ne syki tau širdį įgėlė,
Bet vėl — kas užuojautą teikė —
Tau džiaugsmą iš naujo sukėlė.

Teauga tas džiaugsmas, težydi,
Pavasarių vėjais tedvelkia,
Ir pažangai kelią išskinti —
Didžiausias jėgas tesutelkia!

V.

Kai džiaugsmas nubėga į šalį,
Kas tau atgražinti jį gali?
Be džiaugsmo — sunku begyventi, —
O dar nesuspėjai pasenti.

Minty tu plasnok sparnais arc,
Toks mostas daug gero padaro:
Kur eisi — atsiveria durys,
Ir džiaugsmą randi be kepurės. . .

VI.

Apsiklojo, apsiklojo
žemė baltą sniegą,
Ir nebudink jos šiandieną —
Ji miegelį miega.

Atsibus ji, ims dairytis,
Kas ir kaip čia dedas,
Kai jau bus sunykęs sniegas
Ir sutirpęs ledas.

Dvelks pavasario vėjelis,
žemė ims gaivėti,
Naujos gėlės ant krūtinės
Jai pradės žydėti.

VII.

Ir šaltis ir sniegas
ne amžių svečiuosis,
Pavasarių vėjais
mūs žemė vėl guosis, —

Ir džiugins mūs sielą
žiedai atsivožę,
Smagu bus žiūrėti
į žydinčią rožę.

VIII.

Žvainą naktį mirga žvaigždės,
Lengvūs plaukia debesėliai,
O mano širdis nerimsta,
Nes tu jai liepsnos įskėlei.

Ko tas nerimas ne vėsta,
Ar galėtum pasakyti?
Juk matai — mėnulis rimtas
Aukštumoj padangėj švyti.

O mano širdis tik trankos,
Nesulaukia ji paguodos, —
Jai ir naktys, jai ir dienos
Nenušvitę — juodos, juodos. . .

Tiesk manęp tu savo ranką,
Ir širdis paliaus trankyti!
Ar sulauksiu? Kas užtikrins,
Kad tektų vėl mums matytis?!

IX.

Ar viliojo, mergužėle,
Tave erdvės, plačios dausos,
Kurios, žvelgdamos į žemę,
Mūsų skundų klausos, klausos?

Ar viliojo mėnužėlis,
Tas romansų didžiavyris? —
Jis su žvaigždėm kuždas naktį,
Paslapčių jis daug patyręs.

Mūsų dienos

Mūsų dienos buvę pilkos,
Ljūdną mintį teaugino,
O vaizdams nepraskaidrėjus,
Širdys džiaugsmo nepažino.

Mūsų dienos slėgė ūpą,
Prieš akis — tik usnys žėlė,
Rodės, bus sunku nueiti
Į širdies pamiltą gėlę.

Mūsų dienos ugdė kančią,
Žaizdos kūne mums negijo. . .
Bet kai ėmė dvelkti vėjas —
Tuo miglas šalin nuvijo.

Vėjas debesį pravarė,

Saulės šypsnį mes išvydom,
Mūsų dienos paskaidrėjo,
Mes jų laukėm — ir neklydom!

Bendras jausmas kelia ūpą,
Džiaugsmą rodo mūsų lūpos,
Mūsų dienos saulėj švinta,
Mūs dvasia maldoj neklūpos!

Balandėliai

(Miami parke)

Sukit ratą, balandėliai,
Ir paguoskite svečius,
Jei jų akys kiek rasojo —
Te čionai tuoju nudžius.

Nusileiskit, balandėliai,
Ant galvų ir ant pečių, —
Jūs aukštai, aukštai pakelsit
Nuotaikėlę mūs — svečių.

Jūs naminiai, jūs nebaugūs,
Jūs neprašot išmaldų,
Bet svečiams smagumą teikiat —
Tai matyt iš jų veidų.

Teilsis

Malonios svajonės nubėgo į šalį,
O liūdėsio replės jau spaudžia krūtinę;
Tą džiaugsmą, kurs vakar mumis glamo-
[nėjo,
Mes laikom širdyje giliai panarinę.

Mirtis štai atskyrė mūs brangųjį draugą,
Akis jam užmerkė, sudaužė jo viltį, —
Kaip gaila, kaip gaila, kad jis negalės
[jau

Į bendrąjį žygį iš naujo pakilti.

Keliai užsitarė, Ramumas jį gaubia.
Jis draugui rankos jau negali paspausti,—
Mirtis nelaboji jo jausmą atšaldė,
Jo jėgą galingą skubotai sukaustė.

Mes brangųjį draugą palydim į kapą,
O dirbtą jo darbą atminsim, branginsim.
Teilsis jisai, o mes dedame žodį,
Jog laisvės idėjas plėtosim ir ginsim!

V. VALSIŪNIENĖS "LYRIKA"

J. MACEVIČIUS

Lietuvos darbo žmonės pažįsta ir myli poetės V. Valsiūnienės poeziją. Daugelis jos eilėraščių įėjo į tarybinės poezijos aukso lobyną. Užtarnautą pasisekimą skaitytojų tarpe turi poema "Veronika" ir visa eilė kitų kūrinių, kuriuose V. Valsiūnienė su meile kalba apie naująją Lietuvos darbo žmonių buitį, apdainuoja jų laimėjimus ir pasiekimus. Su dideliu susidomėjimu sutiko plačiosios skaitytojų masės naująjį poetės rinkinį "Lyrika," kurį išleido Lietuvos Valstybinė grožinės literatūros leidykla.

Tarybinė literatūra įrodė, kad lyrika yra toks pat galingas ginklas naujojo gyvenimo statyboje, kaip ir bet kuri kita literatūros šaka. Tai patvirtina Majakovskio ir geriausiųjų tarybinių poetų kūriniai. Puikių lyrikos pavyzdžių žino ir lietuvių tarybinė literatūra: tai Salomėjos Nėries ir Liudo Giros kūriniai, poetų A. Venclovos, T. Tilvyčio, E. Mieželaičio, Vl. Mozūriūno ir kitų eilėraščiai, kurių lyrizmas nė kiek nesumenkina, o tik dar labiau pabrėžia jų aštrumą ir kovingumą, išryškina geriausias poetines eilėraščio savybes. Tai yra naujo tipo lyrika, kuri neturi nieko bendro su skurdžiu buržuazinės Lietuvos dekadentų verkšlenimu.

Labai džiugu, kad V. Valsiūnienė nutarė papildyti mūsų lyriką naujais savo kūriniais. Iš tiesų palyginti nedidelėje knygelėje yra eilėraščių ir atskirų vietų, kurios rodo, kad lyrizmas yra artimas poetės kūrybai, kad, eidama šiuo keliu, ji yra pasiekusi rimtus laimėjimus.

Ypatingai vertingas ir vykęs yra eilėraštis "Draugui," kuris ryškiai parodo, kokias atsakingas ir kovingas temas gali išspręsti lyrinis eilėraštis. Eilėraštis nukreiptas prieš pikčiausius lietuvių tautos priešus, atskleidžia jų tikrąjį veidą, jų šlykščius darbus ir ardumą veiklą. Eilėraštyje iškeltas šviesus tauraus patrioto paveikslas, kuris krito nuo sužvėrėjų, žudikų rankos. Poetė su džiaugsmu pasakoja apie savo darbą, kuris susilaukia teisingo įvertinimo. Visas eilėraštis, ne-

žiūrint skausmingų ir tragiškų spalvų, persunktas didžia gyvenimo meile, tikėjimu reikalo teisingumu. Poetė puikiai žino, kad žuvusio draugo darbą tęs šimtai geriausių liaudies sūnų ir dukterų, kad "stipresnė už mirtį" yra šalies ateitis, kuriai paaukoja savo gyvenimą taurieji kovotojai:

"Gyvens joj tavo atminimas —
Našiau su kiekviena diena
žydės ir sodai, ir arimai,
Skambės gyvenimo daina."

Gerai ir nuotaikingai skamba tokie poetės eilėraščiai, kaip "Pabučiavimas," "Korėjietė," "Keturi komunistai." Eilėraštyje "Korėjietė" poetė vykusiai sprendžia taikos temą, sukelia neapykantą prieš niekšingus naujo karo kurstytojus. Eilėraščiu "Prie Volgos" poetė apdainuoja didįjį tautų draugystės jausmą, jų bendrą kovą ir aukas, ginant savo tėvynę nuo hitlerinių užpuolikų. Tematikos platumas rinkinyje rodo, kad poetė jautriai atsiliepia į mūsų gyvenimo reiškinius ir stengiasi įkūnyti juos savo kūryboje. Tai, be abejonės, vertingas V. Valsiūnienės kūrybos bruožas.

Tačiau negalima tylomis praeiti ir pro trūkumus, kurių rinkinyje yra ir kurie sumenkina rinkinio meninę vertę.

Trūkumu naujajame poetės rinkinyje reikia laikyti kai kurių jos eilėraščių deklaratyviškumą. Jeigu palyginsime du poetės eilėraščius "Pergalių gegužis" ir "Didžiajam Spaliui," tai pamatysime, kad jose kalbama apie tuos pačius dalykus ir tais pačiais žodžiais. Eilėraščiuose "Sūnui," "Brangiausias turtas," "Prie Juodosios jūros," "Mergaitė iš Nemuno krašto," "Brigadininkė," "Laimės daina" ir kituose yra nemaža bendrų žodžių, kurie neišryškina pakankamai tarybinio žmogaus bruožų. Poetė kai kur suschemina mūsų darbo žmogų.

Poetė bando šiame savo rinkinyje panaudoti siužetinį eilėraščių. Iš tokių eilėraščių labiausiai pavykęs yra "Motina," kuriame
(Tąsa ant 32-ro pusl.)

N. G. Černyševskis ir Demokratinio Judėjimo Vystymasis Lietuvoje

(Černyševskio 125 m. gimimo sukakčiai paminėti)

PROF. J. ŽIUGŽDA

Didysis rusų revoliucionierius demokratas, filosofas-materialistas, rašytojas ir kritikas N. G. Černyševskis visą savo gyvenimą paskyrė kovai už plačiųjų liaudies masių išvadavimą iš feodalinio-baudžiavinio jungo, už revoliucinį-demokratinį visos Rusijos gyvenimo pertvarkymą. Černyševskio revoliucinis-demokratinis veikimas rėmėsi galingu Rusijos valstiečių judėjimu, ypač išsivysčiusiu beyrant feodalinėi-baudžiavinei santvarkai, kuri Rusijoje XIX am. pirmoje pusėje iro su nesulaikomu greičiu.

Visa Rusijos ekonominio vystymosi eiga reikalavo baudžiavos panaikinimo. Carinės valdžios pralaimėjimas Krymo kare ir besiplečiąs valstiečių judėjimas prieš dvarininkus privertė Aleksandro II vyriausybę panaikinti baudžiavą.

Tačiau baudžiavos panaikinimo sąlygos, parengtos dvarininkų, faktiškai užtikrino dvarininkų žemvaldos sustiprinimą ir įteisiną valstiečių apiplėšimą ir nuskurdimą.

Todėl, paskelbus 1861 metų reformą, Vi-soje Rusijoje valstiečių judėjimas ne tik nenurimo, bet dar labiau išplito, vietomis pereidamas į atvirą pasipriešinimą.

PIRMOJI ORGANIZACIJA

Per 1860—1861 m. m. žiemą Černyševskis su Dobroliubovu ir kitais savo bendradarbiais suvienijo Peterburgo, Maskvos, Kazanės ir kitų miestų pagrindinius ratelius į vieną centrinę revoliucinę organizaciją, kuriai vadovauti buvo sudarytas Peterburgo revoliucinis centras su N. G. Černyševskiu priešakyje. 1862 m. pradžioje buvo sukurta revoliucinė organizacija „Ziemia i Volia.“ Peterburgo revoliucinis centras pradėjo ruošti ir leisti atsišaukimus į visus Rusijos demokratinis sluoksnius, į plačias liaudies mases ir šaukti jas rengtis prie ginkluoto sukilimo.

Černyševskis ir Peterburgo revoliucinis centras atliko didelį organizacinį darbą, ir 1861—1862 metais pagrindinės revoliucinės organizacijos veikė daugelyje Rusijos miestų, kaip Peterburgo revoliucinio centro filialai. Revoliucionieriai-pagrindininkai skleidė liaudies masėse revoliucinio centro atsišaukimus, o taip pat A. I. Gerceno leidžiamą Londone revoliucinį žurnalą „Kolokol.“

N. G. Černyševskis, visame savo revoliuciniame veikime rėmėsis valstiečiais ir priešakine inteligentija ir istorinio proceso supratime ir vertinime nepriėjęs iki istorinio materializmo metodo, nepakilo iki visuomeninės santvarkos pertvarkymo problemos marksistinio sprendimo, iki proletariato pasaulinio-istorinio vaidmens supratimo, bet jis paruošė dirvą mūsų šalyje prigyti ir plisti dialektinio materializmo idėjoms. Dėl visa to Černyševskio istorinė reikšmė yra labai svarbi ir didelė. Černyševskio revoliucinės tradicijos, jo įžymūs teoriniai teiginiai, jo revoliucionieriaus-praktiko veikimas susilaukė didelio dėmesio ir vertinimo iš susikūrusios rusų revoliucinės socialdemokratijos pusės. Jo revoliucines tradicijas aukštai vertino ir panaudojo Leninas ir Stalinas ko-voje už revoliucinės proletarinės partijos sukūrimą.

ĮTAKA LIETUVOJE

Peterburgo revoliucinio centro ir Černyševskio veikimo įtaka, lygiai kaip ir „Kolokol“ plitimas, apėmė ir Lietuvą, kur pagrindiniai revoliuciniai rateliai veikė Vilniuje ir, be abejo, kitose jos vietose.

Apskritai rusų revoliuciniai demokratai Černyševskis, Gercenas, Ogariovas, rengdami plačiąsias liaudies mases sukilimui prieš dvarininkus ir carizmą, labai daug dėmesio skyrė visoms į Rusijos sudėtį įėjusioms tautoms — lenkams, ukrainiečiams, baltaru-

siams, lietuviams ir kitiems. Jų dėmesys buvo kreipiamas į tų tautų išsivadavimo reikalą. 1859 m. birželio mėn. Černyševskis buvo nuvykęs į Londoną, kur tarėsi su Gercenu ir Ogariovu dėl rengiamo Rusijoje sukilimo ir revoliucinės organizacijos klausimų. Sukilimas — priemonė carizmui ir dvarininkų valdžiai nuversti, žemė — valstiečiams, laisvė visoms carizmo pavergtoms tautoms — tai buvo klausimai, kuriuos vieningai ir vienodai sprendė ir Černyševskis, ir Gercenas, ir Ogariovas, — tai buvo bendra rusų revoliucionierių demokratų programa.

Černyševskio vadovaujamas Peterburgo centras apėmė ir valstiečių sukilimo ruošimą Lietuvoje. Netarpiškoje Černyševskio įtakoje susiformavo revoliuciniai demokratai Zigmantas Sierakauskas ir Kostas Kalinauskas, atidavę savo jėgas ir pagaliau gyvybę už lietuvių ir baltarusių tautų laisvę, vadovavę Lietuvos ir Baltarusijos valstiečių sukilimui. Černyševskio idėjų pasekėjai buvo Antanas Mackevičius ir kiti Lietuvos valstiečių sukilimo vadovai.

A. Mackevičiaus pažiūros valstiečių, caro valdžios ir tautiniu, o taip pat revoliucinio sukilimo klausimais visiškai sutapo su Černyševskio ir kitų revoliucinių demokratų pažiūromis. Dvarinikinę 1861 m. reformą Mackevičius vertina revoliucinių demokratų prasme, pabrėždamas, kad toji reforma "apsiribojo tuo, kad vargšė liaudis pakeitė tik poną — netgi blogiau."

GLAUDŪS RYŠIAI SU RUSŲ TAUTA

Laikydamasis tokių pažiūrų ir būdamas idėjiškai susirišęs su rusų revoliuciniais demokratais, Mackevičius, kaip Sierakauskas ir Kalinauskas, Lietuvos valstiečių sukilimo pasisiekimo pagrindu telaikė glaudžius ryšius su rusų tautos revoliucinėmis jėgomis, griežtai skirdamas rusų tautą nuo carinės vyriausybės ir jos veiksmų.

Rusų revoliucionierių demokratų idėjų poveikis visuomeniniam judėjimui Lietuvoje ir revoliucionizuojantis rusų universitetų vaidmuo buvo toks veiksmingas, jog jį jautė caro satrapai ir stengėsi įvairiomis represyvinėmis priemonėmis jį sulaukyti. Taip Vilniaus general-gubernatorius Nazimovas darė vi-

sa ką, kad 1863 m. neleistų į Lietuvą atvykti Kijevo ir kitų rusų universitetų studentams.

Pačioje sukilimo eigoje rusų revoliuciniai demokratai per Gerceno "Kolokolą" kategoriškai priešinosi agrarinei ir nacionalinei Lenkijos šlėktiškos sukilimo vadovybės programai ir gynė Lietuvos ir Baltarusijos reikalą. Gercenas reikalavo, kad lenkų sukilimo vadovai nustotų grynę dvarininkų reikalus ir savo programoje numatytų nemokamą žemės perdavimą valstiečiams. Visuose savo pasikalbėjimuose su lenkų sukilimo vadovybės atstovais, savo laiškuose rusų revoliuciniams karininkams Gercenas aiškiai pabrėždavo revoliucinio valstiečių klausimo išsprendimo reikšmę, o taip pat reikalavo pripažinti Lietuvai ir Baltarusijai teisę pačioms laisvai spręsti savo likimo klausimus.

Tuo pat metu didelį dėmesį rusų revoliucionieriai Rusijoje ir užsienyje kreipė į revoliucijos reikalo propagandą kariuomenėje, kuri buvo įkurdinta Lenkijoje ir Lietuvoje. Iš "Kolokolo" puslapių vis dažniau ir dažniau skambėjo šaukimai kariuomenei netepti savo rankų brolių krauju Lenkijoje ir Lietuvoje.

Apskritai sukilimui Lietuvoje, kaip ir sukilimui Lenkijoje, rusų revoliucionieriai suteikė didelę tiesioginę kovinę pagalbą. Sukilėlių pusėje dalyvavo apie 1,000 rusų kariuomenės karininkų, daug iš rusų universitetų išėjusio akademinio jaunimo. Daug rusų karininkų ir kareivių, perėjusių į sukilėlių pusę, atidavė savo gyvybę už lietuvių tautos reikalą.

Tokiu būdu valstiečių judėjimas Lietuvoje XIX amžiaus 60-ųjų metų pradžioje ir 1863 m. valstiečių sukilimas, išsivystęs Lietuvos valstiečiams kovojant prieš dvarinikinę-baudžiavinę savivalę, buvo organiškai susijęs su valstiečių judėjimu Rusijoje ir su revoliucinių demokratų idėjų plitimu. Rusų valstiečių kovų ir revoliucinių-demokratinėlių idėjų įtaka stiprino Lietuvos valstiečių kovą, teikė šiai kovai aiškiai išreikštą demokratinį turinį.

SUKILIMO REIKŠMĖ

1863 m. valstiečių sukilimas buvo žiauriai nuslopintas. Tačiau tas sukilimas turėjo

didelę reikšmę lietuvių tautos istoriniam vystymuisi. Sukilimas padėjo ardyti feodalinio išnaudojimo liekanas ir paskatino kapitalistinių santykių vystymąsi Lietuvos kaime, sudarė prielaidas klasiinei diferenciacijai paspartinti ir klasių kovai paaštrėti. Kartu su tuo 1863 m. sukilimas turėjo labai didelę reikšmę tolimesniai stiprinimui istorinių lietuvių tautos ryšių su rusu tauta, su jos priešakine kultūra.

Vystantis kapitalizmui Lietuvos kaime stiprėjo valstietijos skilimo procesas. Tą procesą trukdė feodalinės baudžiavinės liekanos. Geriausia žemė, kaip ir anksčiau, tebebuvo dvarininkų rankose, dvarininkams liko didelė dalis servitutinių teisių ir tt. Dėl to 1863 m. sukilimo pralaimėjimas nesustabdė Lietuvos valstiečių kovos už žemę. Černyševskio, revoliucinių demokratų iškeltas reikalavimas — perduoti dvarininkų žemę valstiečiams — išlaikė visą savo aštrumą ir gyvybingumą. Vilniaus, Kauno, Suvalkų gubernijų valstiečių pasipriešinimo gausingi faktai 60-aisiais, 70-aisiais ir vėlesniais metais rodo valstiečių išstojimų kovinį pobūdį. Formuojantis darbininkų klasei, vystėsi klasių kova miestuose, o rusų priešakinės revoliucinės-demokratinės minties įtaka skatino priešakinių demokratinių ir materialistinių idėjų plitimą ir vystymąsi Lietuvoje ir tuo teigiamai veikė klasių kovos stiprėjimą mieste ir kaime darbo žmonių pasipriešinimą nacionalinei priespaudai.

ĮTAKA Į RAŠYTOJUS

Lietuvos darbo žmonių klasių kovos sąlygomis ir rusų priešakinės visuomeninės-politinės minties įtakoje, taip pat rusų klasiškos literatūros įtakoje, formavosi pasaulėžiūra visos eilės lietuvių demokratinių rašytojų, rašytojų realistų.

Tokie rašytojai realistai, išaukę Černyševskio materialistinės estetikos įtakoje, buvo J. Mačys-Kėkštas, žemaitė, J. Biliūnas ir kiti.

Ir dabar liet. tauta giliai gerbia šauniojo rusų tautos sūnaus, liepsningo revoliucionieriaus, 60-jų metų revoliucinio-demokratinio judėjimo Rusijoje vadovo Nikolajaus Gavrilovičiaus Černyševskio atminimą.

Kultūrinės naujienos

Didžiojo New Yorke Aido Choras gerai veda vajú už sustiprinimą savo gretų. Jau gavo visą eilę naujų narių, naujų dainininkų.

Choras uoliai mokosi operetę "Pepitą,"

kuri bus perstatyta Richmond Hill Kultūrinio Centro Auditorijoje šį pavasarį. Operetės muzika žavi ir graži.

Aido Chorui vadovauja gabioji chorvedė Mildred Stensler iš Newark, N. J.

—:—

Labai smarkiai ruošiamasi Vidurvakarių Muzikos-Dainos-Dramos Festivaliui. Laukiama meninių jėgų pasirodymo ne tik iš Chicagos ir apylinkės, bet taip pat iš Detroito ir Clevelando. Svarbiausias vaidmuo, aišku, teks patiemis chicagiečiams. Jie turi keletą stambių ir gerai stovinčių chorų: LKM Choras, Roselando Aido Choras, Eks-Mainierių Choras ir Cicero Moterų Choras.

Be to, chicagiečiai turi gerai veikiantį Lietuvių Liaudies Teatrą.

Ypač žymiai žada kultūrinė veikla pagerėti jiems įsigijus Mildos pastatus ant So. Halsted St., kuriose yra daug gražios vietos parengimams ir perstatymams.

Minėtasis Vidurvakarių Meno Festivalis irgi įvyks Mildos salėse.

—:—

Vilniuje baigėsi atviras "Švyturio" žurnalo 1953 metų literatūrinis konkursas apsakymui, apybraižai, feljetonui.

Pirmoji premija už apsakymą „Požeminė ugnis" paskirta Jonui Avyžiui, antroji — Aleksui Baltrūnui už apsakymą "Albiutė" ir trečioji — Romualdai Kašauskui už apsakymą "Jeronimo rūpeščiai."

Iš apybraižų pirmąją premiją laimėjo Aleksandras Bauža (apybraiža "Zootechnikas atvyko"), antrąją — Eugenijus Matuzevičius (apybraiža "Rusnės žvejai"), trečiasias — Rūta Žičkytė (apybraiža "Ryžtas"), Vytautas Jakelaitis (apybraiža "Šviesa žemaitijos kaime") ir Pranas Kasulis (apybraiža "Stiprus balsas").

LITERATŪROS APŽVALGA

LIETUVIŲ LITERATŪROS ISTORIJOS PROBLEMOS

VILNIUS. — 1953 metu pabaigoje Lietuvos Mokslų Akademijos Lietuvių kalbos ir literatūros institutas suorganizavo pasitarimą, skirtą apsvarstyti pagrindinems kapitalizmo epochos lietuvių literatūros istorijos problemoms.

Atidarydamas pasitarimą, prof. K. Korsakas pranešė, kad institutas jau paruošė "Lietuvių literatūros istorijos konspekto" II-ąją dalį, kuria sudaro daugiau kaip 300 puslapių.

Instituto moksliniai darbuotojai B. Pranskus ir V. Galinis savo pranešimuose nušvietė metodinius ir metodologinius principus, kuriais remiantis Konspekte nagrinėjama kapitalizmo epochos lietuvių literatūra

Šios epochos lietuvių literatūros istorija apima laikotarpį nuo baudžiavos panaikinimo 1861 m. iki buržuazinės santvarkos nuvertimo Lietuvoje 1940 m. Konspekto sudarytojų manymu, šis laikotarpis skirstytinas dar į buržuazinio demokratinio judėjimo laikotarpį (nuo 1861 m. apytikriai iki 1895 m.); darbininkų judėjimo ir revoliucijos kilimo laikotarpį (nuo 1895 m. iki 1917 m.); socialistinės revoliucijos Lietuvoje laikotarpį (1917—1920) ir buržuazinės nacionalistinės diktatūros Lietuvoje laikotarpį (1920—1940 m.). Šiuose laikotarpiuose pažymėtini atskiri smulkesni literatūros vystymosi etapai, priklausomai nuo visuomeninio gyvenimo.

Lietuvių literatūros istorinis procesas kapitalizmo epochoje Konspekte nušviečiamas bendruose apžvalginuose skyriuose ir monografinio pobūdžio straipsniuose, skirtuose žymesniųjų rašytojų kūrybai išnagrinėti. Tokie monografiniai straipsniai paskirti penkiolikai rašytojų: Žemaitėi, Maironiui, V. Kudirkai, P. Vaičiūčiui, J. Biliūnui, J. Janoniui, V. Mickevičiui-Kapsukui, P. Cvirkai, S. Nėriai, V. Montvilai, L. Girai, A. Vienuoliui ir kt. Kitiems lietuvių rašytojams skiria-

mi specialūs poskyriai bendruose Konspekto apžvalginuose skyriuose.

Pasitarimo dalyviai pažymėjo, kad, paruošiant "Lietuvių literatūros istorijos konspekto" II-ąją dalį, yra nuveiktas didelis darbas lietuvių literatūros palikimo marksistinio nagrinėjimo srityje. Svarstant Konspektą pasitarime dėl jo metodinių ypatybių bei atskirų teiginių išsivystė diskusijos.

Diskusijoje dalyvavo Vilniaus universiteto dėstytojas A. Sprindis, Klaipėdos Mokytojų instituto dėst. Skeivys, Vilniaus universiteto dėst. V. Zaborskaitė, Lietuvių kalbos ir literatūros instituto tautosakos sektoriaus vadovas Mockus, Istorijos mokslų kandidatas Koniuchovas, Tarybinių rašytojų sąjungos valdybos pirmininkas J. Šimkus, prof. Mykolaitis, rašytojas Venclova, Vilniaus pedagoginio instituto dėstytojai Auryla ir Areška, Salomėjos Nėries vardo mokyklos mokytoja Maceikienė, rašytojas Butėnas ir eilė kitų.

Apibendrinamas pasitarimo darbo rezultatus, Lietuvių kalbos ir literatūros instituto direktorius prof. K. Korsakas pažymėjo, kad pasitarimas, vykęs principinės kritikos ir laisvų diskusijų dvasioje, prisidės prie "Lietuvių literatūros istorijos konspekto" II-sios dalies pagerinimo ir padės ištaisyti visą eilę trūkumų. Jis kritikavo rašytojus ir rašytojinės spaudos bendradarbius, švietimo ministerijos įstaigų darbuotojus, viduriniųjų mokyklų literatūros mokytojus, o taip pat istorikus, kurie šiame pasitarime dalyvavo labai negausiai ir nepakankamai aktyviai, o ir apskritai per maža domisi lietuvių literatūros istorijos probleminiais klausimais bei jų marksistiniu sprendimu.

KEISTOS SVAJONĖS

Šviesos Nr. 4-tame, 1953 m., yra įdėtos R. Baraniko eilės "Dainuok Gyvenimui." Apie gyvenimą R. Baranikas dainuoja:

"Tu šviežio medžio kvapas po piukiu
Tu molis puodžiaus rankose mikliose;

Tu mano audeklas,
Mergaitės jaunos krūtys —
Rasa po baltųjų liepos nakčių.”

Kokios čia eilės? Tai ne eilės, o tik keistos svajonės eilių formoje, kurios nieko nenusako. Jei gyvenimas yra tik kaip “jaunos mergaitės krūtys,” tai toks gyvenimas niekam nevertas. Svajonė apie “jaunos mergaitės krūtis” nustelbia viską. Todėl Baranikas ir svajoja:

“Ir kliūtys, skerspainiai, spygliuotos
[vielos —
Pavirsta kekėm žalių vynuogių jau-
[nam.”

Ne tik jaunam, bet tūliems seniam, besvajojant apie “mergaitės jaunas krūtis,” viskas pavirsta “vynuogių kekėm,” — jie viską pamiršta. Bet kam toks gyvenimas? Milijonai žmonių negali dainuoti ir džiaugtis, nes jiems gyvenimas yra kartus. Pasaulyje vis dar nėra taikos, gyvenimas pilnas žiaurių netikėtinų įvykių, kokių pirmiau nebuvo. Tūli gaivalai už sidabrinus grašius parduoda savo brolius, savo draugus. Be darbė grūmoja milijonams darbininkų.

Prieš šitokius gyvenimo faktus, nieko nereikia nors aplinkui būtų ir šimtai jaunų mergaičių su savo krūtimis. Tad ir nereikia svajoti apie jaunų mergaičių krūtis, apie tą “saldumą,” kaip kad valgant vynuoges. Dabar gyvenimas pavirsta ne vynuogių kekėmis, bet karčių pipirų saujomis! Apie tai reikia ir dainuoti.

Savo eilių pabaigoje Baranikas prideda dar ir dievą. Sako:

“Kur žvaigždės lenkias tiesos dievui.”

Kam čia reikėjo to dievo? Niekas nematė nei tokio dievo, nei kad žvaigždės lenkiasi prieš dievą. Tokių “cūdų” nėra. Kodėl “poetai” negali apsieiti be dievo? Argi jau negalima surasti kitokio žodžio, vieton dievo?

Baranikas parašė netikusias svajones.

Mikas Detroitietis

R. BARANIKAS PASTEBI

Kovojimas už geresnį gyvenimą, už kančių panaikinimą ir daugiau linksmybės bei laisvės žmonijai nereikia atsižadėti suprasti paties gyvenimo džiaugsmo. Kaip tik to-

dėl, kad mes kovojame už geresnį gyvenimą, mes galime įvertinti darbo kūrybos džiaugsmą, meilę, gamtos grožį ir t. t. Arba, gal kaip tik todėl ir kovojame, nes galime tuos dalykus įvertinti. Nežinau, ar Miko Detroitiečio minimos mano eilės yra pilnai pasisekusios, ar ne. Esu rašęs visokiausiomis temomis, — apie skurdą, vargą, kovas, koncentracijos stovyklas, karo lauką ir t. t. Bet nemanau, kad pažangus kūrėjas gali ir turi atsisukti nuo gyvenimo esminių vertybių.

M. D. cituoja eilutę apie mergaitės jaunas krūtis, ir iš to padaro plačiausias išvadas. Ta eilutė tik viena tarp kitų, ne dominuojanti. Aš kalbu apie medžio kvapą po piuklu, molį puodžiaus rankose, kurie simbolizuoja kūrybos džiaugsmą, rasą po baltųjų nakčių, kuri yra krislas gamtos grožio, ir nemanau, kad įvertinti jaunos mergaitės grožį, kaip dalį visko kas gyvenimiška ir optimistiška, yra klaida.

Sakydamas, kad “kliūtys, skerspainiai, spygliuotos vielos pavirsta kekėm žalių vynuogių,” stengiausi išreikšti kaip tik tą kovos optimizmą, kurį jaučia kiekvienas kovojantis ir **į pergalę tikintis** žmogus.

Laikai, kuomet pažangūs kūrėjai jautė, kad jie turi rašyti tik apie kančias, seniai praėjo, ir dabar pažangių kritikų skaitoma neigiamu pesimizmu. Trečdalis pasaulio išlaisvintas. Likęs pasaulis jauste jaučia atėnančią laisvę. Tokie pažangūs poetai kaip Aragonas, Neruda, Eluardas dainuoja apie gyvenimo meilę, nes tik mylint gyvenimą žmogus gali už jį kovoti, nes tik branginant viską, kas gyvenime teigiama, žmogus stos už taiką. O kaslink dievo, mano “tiesos dievas” tikriausiai nėra religinis simbolis, — aš esu toks pat ateistas kaip ir M. D. Mano eilėraštyje jis man tarnauja tiesos simboliu, kaip išsireikšimas apie žvaigždžių lenkimąsi, žinoma, ir nėra mitologinis “cūdas,” o simbolizmas.

Chačaturianas, Erenburgas ir Aragonas visai neseniai rašė apie tai, kaip pažangus kūrėjas turi teisę naudoti savo vaizduotę lakiai ir laisvai, bandant surasti geriausius simbolius, ryškiausius vaizdus, taikliausius žodžius. “Ir te žmonės sprendžia,” sako jie.

M. D. turi teisę spręsti neigiamai. Mano pareiga pasisakyti, ko aš savo kūryba siekiu.

MANO LIETUVOS PAVASARIS

VACYS REIMERIS

Mano Lietuvoje dar niekad nebuvo taip šviesu, taip saulėta, kaip šiandien. Tarytum vešli galingo ažuolo viršūnė, kuriais turtin-ga Nemuno šalis, plačiai išaugo socialistinė lietuvių tautos kultūra.

Naujoji santvarka pažadino mano liaudį aktyviam gyvenimui, kūrybai, atidarė jai platų kelią į šviesą ir mokslą.

Respublikoje viskas — pradedant nuo Mokslų akademijos su daugeliu jos institu-tų iki tolimiausios apylinkės kaimo klubo, kurio languose gruodžio vakarais matyti vi-liojanti į save elektros šviesa, — viskas pri-klauso liaudžiai ir tarnauja liaudies intere-sams.

Naujas gyvenimas davė galingą impulsą mokslinei ir meninei minčiai, tuo tarpu se-nojoje Lietuvoje jos sparnai buvo surišti. Socialistinė santvarka iškėlė iš liaudies ma-sių nemažai talentingų žmonių, išvedė į lais-vę tas kūrybines jėgas, kurios anksčiau bu-vo pasmerktos nuvytimui ir pražūčiai. Šian-dien mes matome su koku entuziazmu sa-vo naujoje laboratorijoje dirba žilaplaukis mokslininkas, kaip susižavėjusi savo profe-sija buvusio samdinio duktė, nūdien kolūkio agronomė-novatorė.

Tačiau prisiminkime mūsų praeitį! . . .

Virš Nemuno tūnojo tamsi naktis. Lietuvos liaudis dvidešimt ilgų metų gyveno tamsoje, kalbėjosi pusbalsiai. Mokyklų buvo maža, ir įstojimas į jas darbininkų ir valstiečių vai-kams buvo uždarytas. Lietuvoje beveik iki trisdešimtųjų metų pabaigos 60 procentų vaikų nesimokė. Neturtingiems ir svajoti ne-buvo apie vidurinį arba aukštąjį mokslą.

Trys šimtai tūkstančių beraščių — toks sunkus palikimas atiteko 1940 metais lais-vos Lietuvos statytojams. Reikėjo su šakni-mis išrauti niūrios praeities liekanas. Užtai kokius džiugius rezultatus atnešė šitas gi-gantiškas darbas.

Jeigu senoje Lietuvoje 1936 metais buvo 88 gimnazijos ir progimnazijos, tai dabar pas mus, respublikoj, 1,200 vidurinių ir sep-

tynmečių mokyklų. Bendro išsilavinimo mo-kyklose mokosi apie pusę milijono žmonių — skaičius, kuris smetoniniais laikais būtų pasirodęs tiesiog fantastiniu. Ryškus palygi-nimas: vien tik Vilniaus Valstybinis univer-sitetas po karo išleido specialistų daugiau, negu visos aukštosios mokyklos per dvide-šimt senojo režimo metų. Dabar respubliko-je virš keturiolikos tūkstančių studentų — keturis kartus daugiau, negu buvo iki 1940 metų. Be to, šimtai lietuvių jaunuolių ir mer-gaičių mokosi Maskvos, Leningrado ir kitų mūsų šalies miestų aukštosiose mokyklose.

Kūrybinės lietuvių liaudies jėgos nukreip-tos tolesniam ekonomikos pakėlimui, kultū-ros, ypač meno ir literatūros išvystymui.

Visuose šalies kampeliuose žinomas lietu-vių dainų ir šokių ansamblis.

Mūsų respublikoje dabar aštuoni teatrai. Jų scenoje žiūrovas mato geriausius drama-turgų ir kompozitorių vekalus, rusų klasi-ką, žymiausius užsienio meistrų kūrinius. Greitai vystosi lietuvių teatro menas. Dide-lių laimėjimų atsiekė respublikos kompozi-toriai; muzikos mėgėjams gerai žinomi kom-pozitorių Dvariono, Vainiūno, Juzeliūno vardai.

Sukurta ir pirmoji lietuvių tarybinė ope-ra — "Marytė," kuriai muziką parašė kom-pozitorius Antanas Račiūnas. Neseniai Vil-niuje įvyko operos premjera.

Niekada anksčiau lietuvių rašytojų kūri-niai nepaplisdavo taip toli už mažos Lietu-vos ribų. Šiandien Donelaičio ir žemaitės kū-rinius skaito prie Volgos ir Dniepro, Salomė-jos Nėries įkvėptos lyrikos posmai skamba ir rusų žemėje, ir saulėtoje Armenijoje. Šio-mis dienomis gavome laišką iš mūsų šalies tolimosios šiaurės pakraščių. Jame čukčiai su susižavėjimu atsiliepia apie išverstus į jų gimtąją kalbą Petro Cvirkos kūrinius. Daugelis naujosios Lenkijos teatrų pastatė lietuvių dramaturgo Baltušio pjesę.

Lietuvių menas ir literatūra tapo neatski-

riama viso socialistinio meno ir literatūros dalimi.

Dabar lietuviški miesteliai ir kaimai visiškai ne tie. Į kaimą, kartu su žemės ūkio mašinomis ir elektros lemputėmis, atėjo knyga ir kinas. Dabar Lietuvoje yra 370 kino teatrų (senojoje Lietuvoje buvo 66). O kaimo vietovėse kino teatrų ir kilnojamųjų kinų tapo 10 kartų daugiau. Respublikos masinis bibliotekų fondas, kurių yra virš 4,000, siekia beveik šešis milijonus tomų. 42 kartus daugiau, negu buvo senosios Lietuvos 135 bibliotekose. Senais laikais Lietuvos kaime nežinojo klubo skaityklos arba kultūros namo. Šiandien beveik 3,500 tokių respublikos kultūros-švietimo įstaigų neša plačiosiems liaudies masėms šviesą ir žinias.

Virš dviejų tūkstančių meninės saviveiklos kolektyvų jungia keletą dešimčių tūkstančių žmonių.

Dabar laimingai ir džiaugsmingai gyvenančioje liaudyje gimsta ir naujos šviesios dainos. Vieną iš naujų liaudies dainų išpildė Vilniuje 25-tūkstantinis jungtinis choras Tarybų Lietuvos dešimtmečio šventės metu. Ir niekad anksčiau nei viena daina neskambėjo Lietuvoje taip plačiai ir galingai, kaip tą dieną.

Būti jaunam senatvėje

Ar girdėjai žmone kalbant: "o, ji niekam vertas, 'senas' skrepas?" Arba ant moters: "o, ji 'sena kranklė.'" Dažnai gal pagalvoji: kad bent man nereikėtų būti tokiu senatvėje ir gauti panašius "komplimentus."

Turime pripažinti tą faktą, jog nėra reikalo būti tokiu. Reikia stengtis būti jaunesniu, gyvesniu, nežiūrint, kokio amžiaus būtum.

Kaip ten nebūtų, bet randasi ir tokių žmonių, kurie metais būdami neseni, pradeda chroniškai nervuotis, be rimto reikalo klapatotis, apsileisti, o tai visa padaro juos senais ir išvaizdoje. Dabar kaip tik laikas apsidairyti, stengtis senatvę padaryti šviečiančia jaunyste! O tam reikia eiti su žmonėmis, kurie kelia progresą; būti tokiu draugių nariu, kurios stato darbo žmonių reikalus pirmoje vietoje. Tas mus patenkins ir sustiprins fiziniai ir dvasiniai.

Senatvėje reikia stengtis padaryti save fiziškai sveiku, tvirtu, apsuokriu. Pav., dažnai mes girdime, kaip aktoriai arba aktorės virš 60 metų amžiaus atrodo tik 25 ar 35 metų amžiaus.

Mes neturime būti pasimistai, bijoti kritikos, žiūrėti į ateitį be vilties. Lai eina ir veikia tas ir tas, o man nepatogu!

Trys pamatinės priežastys yra senatvės blogumai: Pirmą, alkoholis ir permirkimas jame; antra — saumylstė ir užkerėtas tingėjimas, sustingimas, nepaisymas, apsileidimas ir trečia — nepaisymas su valgiu, chroniškas nutukimas, apsisunkinimas be reikalo fiziškai. Tie papročiai netikę, kenkia mums senatvėje būti jaunais ir todėl jų reikia atsikratyti.

Geriausias vaistas: stok prie darbininkiško veikimo, — kas spaudą platinti, kas chore dainuoti, kas parengimuose darbuotis. Visiems darbo yra. Visi tokiam darbe galime pajaunėti, nepaitant amžiaus.

K. Depsas

V. VALSIŪNIENĖS "LYRIKA"

(Tąsa nuo 25-to pusl.)

pasakojama apie grįžusio kario susitikimą su žuvusio draugo motina. Valsiūnienė teisingai, su įsijautimu perduoda susitikimo sceną, parodo nuoširdžius tautų draugystės jausmus. Kritusio kario motina tampa brangiausiu žmogumi, surasdama meilę ir šilimą naujoje šeimoje:

"Ant Vilniaus kalvų jos Vasylius guli
Po mūsų girių ošiančių skraiste.
Jo motina atstoja man motulę,
Ją mano sūnus šaukia močiute."

Tačiau ne visuomet poetė suranda siužetiniams eilėraščiams tinkamą priėjimą, naują formą. . . Yra atskirų labai gerų, liaudies poezija dvelkiančių vietų, kaip, pavyzdžiui, "Baladoje apie brolius":

"Kur pirmą kart kirto ranka jis sava —
Fašistai ten krito kaip lapai,
Kur antrą kart kirto, ten žemė laisva
Nuo rudojo kraujo tapo."

Tačiau poetė neišlaiko visame eilėraštyje šios dainingos liaudies formos, tos pačios nuotaikos. Tas pats yra ir su eilėraščiu "Prie Volgos,"